

UIT

**NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET**

Det juridiske fakultet

Rettslige verktøy (og dets begrensninger) i arbeidet mot krenkende ytringer på nett

Med fokus på diskriminerende og hatefulle ytringer

Jørgen Hansen

Liten masteroppgave i Rettsvitenskap, vår 2018

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Tema og begrepsavklaring.....	1
1.2	Problemstilling.....	2
1.3	Avgrensninger	3
1.4	Metode.....	3
1.5	Fremstillingen.....	4
2	Ytringsfriheten	6
2.1	Ytringsfriheten som et utgangspunkt.....	6
2.2	Ytringsfrihetens begrensninger.....	7
2.3	EMK og det folkerettslige rammene for ytringsfriheten	9
2.4	Tolkning av ytringer	10
3	Hva er straff og hvorfor straffer vi	11
3.1	Allmennprevensjon.....	12
3.1.1	Straffens avskrekkende virkning.....	12
3.1.2	Moralske hemninger.....	13
3.1.3	Vanedannelsen	13
3.1.4	Realiteten.....	14
3.2	Individualprevensjonen	14
4	Legalitetsprinsippet	16
4.1	Nærmere om klarhetskravet.....	17
4.2	Lovkravets forankring i internasjonale menneskerettigheter	18
4.3	Oppsummering	19
5	Det strafferettslige vernet mot krenkende ytringer på nett.....	20
5.1	Straffelovens stedlige virkeområde	20
5.2	Oppsummering	23
6	Diskriminerende og hatefulle ytringer	24

6.1	Offentlig eller i andres nærvær	25
6.2	Diskrimineringsgrunnlagene	26
6.2.1	«Hudfarge, eller nasjonale eller etniske opprinnelse».....	26
6.2.2	«Religion eller livssyn».....	28
6.2.3	«Homofile orientering»	28
6.2.4	«Nedsatte funksjonsevne».....	29
6.3	Den diskriminerende eller hatefulle ytringen	29
6.3.1	Forholdet til ytringsfriheten	32
6.3.2	Særlig om symboler	36
6.4	Skyldkravet.....	36
6.5	Medvirkning	38
6.6	Forsøk	39
7	Strl. § 185 som et rettslig verktøy	40
7.1	Kommunikasjonens janusansikt	40
7.2	Oppdagelsesrisiko og straffeutmålingen.....	42
7.3	Straffebudets mottakere	43
7.4	Enkeltindividene	43
8	Avslutning	45
	Kilder.....	47
	Litteratur.....	47
	Lover og konvensjoner	48
	Forarbeider	49
	Proposisjoner.....	49
	Stortingsdokumenter	49
	Norges offentlige utredninger	49
	Dommer.....	50
	Andre kilder.....	51

1 Innledning

I vår moderne teknologihverdag er internett bare få tastetrykk unna. Et endeløst rom med muligheter for meningsutfoldelse. Internett fremstår i dag som en praktisk plattform for vårt innviklede samfunn.

Fra en historie om trykkefrihet og ytringsfrihet i opplysningstiden, foreligger en adskillig forandret hverdag med tanke på hvordan vi mennesker kommuniserer, hvordan informasjonen flyter og hvilke muligheter internett gir oss.

I en rapport om digitale krenkelser i Norge fra 2016¹ er det fremhevet to fortellinger når det kommer til kommunikasjon mellom mennesker og ytringsfrihetens betingelser. Man kan snakke om den optimistiske, om hvordan internett og sosiale media bidrar til en rik offentlig debatt som man tidligere ikke kunne forestille seg. Demokratiseringen av den offentlige debatt er i full sving. På den andre siden foreligger en noe mørkere fortelling. Man kan forestille seg hvordan en teknologisk hverdag gir mulighet til blant annet overvåkning og kontroll, men også rom for verbal trakassering, trusler, misbruk av bilder og personopplysninger.

I en tid hvor både sosiale media, nettaviser, forskjellige nettbaserte plattformer og andre rom for ytringer ligger så nært hvert enkelt individ, vil det alltid være rom for misbruk.

Denne oppgaven tar sikte på en fremstilling av vernet mot hatefulle ytringer på nett, og hvordan dette fra et strafferettslig synspunkt, fungerer som et rettslig verktøy i arbeidet mot krenkende ytringer på nett.

1.1 Tema og begrepsavklaring

Innledningsvis finner jeg behov for å si litt om problemstillingen generelt, for å sette oppgaven i riktig perspektiv. Med et «rettslig verktøy» menes et eller flere rettslige virkemidler eller normer gitt på bakgrunn av en ønsket tilsiktet virkning. Verktøy kan assosieres med noe som i utgangspunktet skal repareres eller bygges, altså et svar på en situasjon som på nåværende tidspunkt ikke er i en ønskelig tilstand.

---

¹ KUN-rapport 2016: 1, Erfaringer med digitale krenkelser i Norge, s. 19

Som forstått, og lagt til grunn for oppgaven, kan også verktøy forstås som et virkemiddel for å nå et bestemt mål, en ønsket tilstand.

Den ønskede tilstanden er naturlig nok å forebygge de skadelige forekomstene av atferd som forekommer på internett med tanke på krenkende ytringer. Hva menes med «krenkende ytringer»? I uttrykkets videste forstand kan det relateres til den enkeltes subjektive forstand å definere hvilke ytringer som kan medføre en krenkelse. Et eksempel er som Jonas Jakobsen, universitetslektor i filosofi ved Uit gir uttrykk for i en artikkel på forskning.no², hvor det heter at «*En krenkelse er en opplevelse av urettferdighet som er relatert til vår identitet og våre moralske følelser, ikke primært til fysisk skade*». I samme artikkel gir Nora S. Eggen også et bidrag til forståelse, ved at en krenkelse kan være «*en ytring som oppleves som et nedrig eller sjofelt angrep på ens personlige integritet, selvforståelse og virkelighetsforståelse. Krenking er altså en subjektiv opplevelse og kan ikke defineres i absolutt forstand, men vil oppleves i ulik grad av ulike personer i ulike omstendigheter*».

For staten vil det være en vanskelig oppgave og forsøke å unngå enhver form for krenkelser, noe som heller ikke synes ønskelig, men det må finnes grenser for hva man skal finne seg i. Slik sett er det en oppgave for staten å sette grenser, enten ved straff, sivilrettslige regler eller andre reguleringer som bidrar til en ønsket tilstand.

1.2 Problemstilling

Som det allerede er hintet til, vil mangfoldet av rettslige verktøy gjøre seg gjeldende for dette temaet. I hovedsak vil oppgaven omhandle vernet mot diskriminerende eller hatefulle ytringer etter straffeloven § 185. Forbudet retter seg direkte mot straffbare ytringer, og det synes dermed naturlig å ta utgangspunkt i denne bestemmelsen. Fremstillingen vil for det første omhandle rekkevidden av strl. § 185. For det andre retter oppgavens tema seg mot et visst rettslig verktøy, sett opp mot et spesielt formål, nemlig arbeidet mot krenkende ytringer på nett. Dette medfører at oppgavens kjerne dreier seg om vernet mot hatefulle og diskriminerende ytringer som et strafferettslig virkemiddel i lys av straffens formål. Hovedproblemstillingen med oppgaven er å vurdere den strafferettslige normen som et virkemiddel for statlig styring av atferd med tanke på styrker og svakheter ut fra dette

---

² <https://forskning.no/filosofiske-fag-religionshistorie-juridiske-fag-psykologi-sosialantropologi-statsvitenskap/2015/01>

perspektivet. Formålet med oppgaven er et forsøk på å fremstille en strafferettslig norm sett i lys av straffen, som også må holdes opp mot et større perspektiv, nemlig den vide forståelsen av krenkende ytringer som et utstrakt problem.

Temaet innbyr også til å se på de begrensninger som gjelder for det rettslige verktøyet, strl. § 185, som i hovedsak dreier seg om ytringsfriheten som et grunnleggende ideal holdt opp mot det strafferettslige vernet mot visse type ytringer. Når man er på strafferettens område er det imidlertid også andre rettslige begrensninger som gjør seg gjeldende, slik som spørsmålet om straffelovens stedlige virkeområde og legalitetsprinsippet, som igjen vil ha betydning for normen.

1.3 Avgrensninger

Spesielt med tanke på straff som sådan, vil det være visse aspekter som ikke vil bli behandlet, men som likevel kunne vært sentralt for temaet. Med dette refereres det spesielt til politi og påtalemessige forhold slik som straffeforfølgningsplikten jf. strpl. § 224 første og andre ledd og strpl. § 62 a første ledd, som gir en sterk presumsjon for straffeforfølgning i alle saker, og politiets forebyggende plikter. Disse aspektene må særlig ses i lys av politi og påtalemyndighetens sentrale rolle for straffens preventive virkninger. Avgrensningen kommer blant annet på bakgrunn av omfang, men også av perspektiv og rammeverket for tematikken i oppgaven. Straffeprosessuelle spørsmål vil heller ikke bli behandlet.

1.4 Metode

Fremstillingen består av alminnelig rettsdogmatisk metode, men også innslag av rettssosiologiske betraktninger. Med sistnevnte siktes det til hvordan retten fungerer i samfunnet, samfunnets innvirkning på retten og vekselvirkningen mellom disse.

Utgangspunktet for oppgaven er straffeloven § 185, men også andre nasjonale og internasjonale rettskilder er med på å belyse gjeldende rett i lys av strl. § 185. Særlig viktig for oppgaven er ytringsfriheten som både er forankret i nasjonale og internasjonale rettskilder, eksempelvis Grunnloven § 100, den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) art. 10 og FN konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (SP) art. 19. Vedrørende oppgavens del om ytringsfriheten og dens betydning for det strafferettslige vernet mot diskriminerende

eller hatefulle ytringer, vil grunnloven og EMK art. 10 være hovedfokuset. Høyesterett uttrykte i Rt. 1997 s. 1821,³ at SP art. 19 ikke gir et annet eller sterkere vern enn EMK art. 10. Følgelig vil ikke SP art. 19 bli behandlet noe nærmere i oppgaven.

De nasjonale rettskildene som blir brukt i oppgaven er i utgangspunktet lovtekst, forarbeider og rettspraksis, samt noe juridisk litteratur. Rettskildebildet rundt strl. § 185 er et resultat av stadige endringer av strl. 1902 § 135 a. Ettersom § 185 var en videreføring av gjeldende rett, er forarbeidene spredt fra 1970 til i dag. Bestemmelsen må ses i sammenheng med blant annet ytringsfriheten og det sivilrettslige diskrimineringsvernet som medfører at mange lovforarbeider gjør seg relevante i varierende grad.

Når det kommer til oppgavens forhold til strl. § 185 som et rettslig verktøy for atferdskontroll, vil store deler baseres på strafferettslig teori av Johs Andenæs, Anders Bratholm og Ståle Eskeland. Også elementer fra to forskningsrapporter om henholdsvis digitale krenkelser på nett og hatefulle ytringer på nett, vil tjene oppgavens formål.⁴

1.5 Fremstillingen

For å vurdere hvordan og på hvilken måte strl. § 185 gjør seg gjeldende som et rettslig verktøy i arbeidet mot krenkende ytringer på nett, må man ta visse begrensninger i betraktning. Når man belegger rene ytringer med straff er man således innenfor ytringsfrihetens område. Hvorvidt man skal drøfte ytringsfriheten som en begrensning eller et utgangspunkt blir to sider av samme sak.

Som en sentral og grunnleggende rettighet, vil ytringsfriheten bli behandlet under kapittel 2 som et utgangspunkt for den videre fremstillingen.

For å forstå straffen og strl. § 185 som et samfunnsmessig verktøy vil straffens formål og begrunnelse være sentral for oppgaven. Kapittel 3 omhandler straffens allmennpreventive og individualpreventive virkninger.

---

³ Dommens innhold vil det kommes tilbake til.

⁴ Erfaringer med digitale krenkelser på nett i Norge, KUN-rapport 2016:1 og Rapport 2016:17, Hatefulle ytringer på nett, omfang, forebygging og juridiske grenser.

Samtidig som ytringsfriheten danner et rammeverk for oppgaven, finner man andre generelle forutsetninger for straffelovgivningen, slik som spørsmålet om legalitetsprinsippet og straffelovens stedlige virkeområde. Disse vil henholdsvis bli behandlet under kapittel 4 og 5.

Kapittel 6 blir viet til en fremstilling av rekkevidden av gjeldende rett, strl. § 185 og forholdet mellom straffbare ytringer og ytringsfriheten. Rekkevidden vil således være et sentralt spørsmål når det kommer til nedslagsfeltet for hvilke ytringer som er belagt med straff etter bestemmelsen.

Når det kommer til vurderingen av strl. § 185 som et strafferettslig verktøy vil dette bli behandlet i kapittel 7, for deretter å fremsette noen tanker om strl. § 185 som et rettslig verktøy i et større perspektiv i kapittel 8.

2 Ytringsfriheten

2.1 Ytringsfriheten som et utgangspunkt

Som en fundamental byggekloss for et fungerende demokratisk samfunn har ytringsfriheten stått sentralt siden opplysningstiden. Frihet for samfunnets deltakere til offentlig meddelelse av sine meninger ble ansett som en menneskerett og en viktig brikke for samfunnets progresjon og utfoldelse. Ytringsfriheten er nedfelt i GrL § 100 og EMK art. 10.

Begrunnelsen og hensynene springer direkte ut av grunnlovens bestemmelse, nemlig «sannhetsargumentet, demokratihensynet og hensynet til individets frie meningsdannelse».⁵

Grunnloven § 100 første ledd gir uttrykk for prinsippbestemmelsen om at «ytringsfrihet bør finne sted». Med «ytring» siktes det til formidling av informasjon eller ideer og meninger som tilsvarer den klassiske ytringsfriheten. Vernet omfatter retten til å fremsette ytringer av ethvert innhold, til enhver tid, og uavhengig av form og medium.⁶ Til forskjell fra sin forgjenger, som kun omfattet den formelle ytringsfrihet, er dagens formulering gjort generell og medienøytral. Ytringen kan ha *«like mange former som det er medier hvor ytringen kan manifestere seg; muntlig, skriftlig, elektronisk, filmatisk eller teatral»*.⁷

Ytringsfrihetskommisjonen gav også uttrykk for fire andre aspekter ved begrepet «ytringsfrihet». Begrepet innebærer en frihet til å motta opplysninger, ideer og budskap som frivillig blir avgitt og et krav på tilgang til informasjon fra en viss kilde uavhengig av dens medvillighet. Begrepet innebærer også et krav til statlig ansvar for oppbygningen av et offentlig rom og rett til taushet.⁸

Det er den klassiske betydningen av ytringsfriheten som blir satt i fokus her, nemlig retten til å ytre seg. Dersom man tenker seg en universell og absolutt ytringsfrihet, ligger det nært å tenke seg krenkelser av forskjellige slag. Den som ytrer seg fritt kan lett volde skade både på enkeltindivider og på samfunnet som sådan. En allmenngyldig ytringsfrihet kan ikke innebære en rett til å si hva man vil uavhengig av hvilke konsekvenser dette medfører. En naturlig konsekvens er at ytringsfriheten må balanseres opp mot andre grunnleggende rettigheter slik som diskrimineringsvernet.

---

⁵ NOU 1999:27 Ytringsfrihet bør finne sted, s. 20-24, Grunnloven § 100 annet ledd.

⁶ NOU 1999:27 s. 240, St.meld. nr. 26 (2003-2004) s. 33.

⁷ Jørgen Aall, Rettsstat og menneskerettigheter s. 265

⁸ NOU 1999:27 s. 241

2.2 Ytringsfrihetens begrensninger

Ytringsfriheten er ikke ubegrenset. Lovgiver har i utgangspunktet relativ frihet til å gripe inn overfor den enkelte. Grunnloven § 100 annet og tredje ledd setter imidlertid viktige skranker på området for ytringsfriheten. Bestemmelsen andre ledd gir uttrykk for et generelt vern mot inngrep fra staten eller andre offentlige myndigheter. Begrensninger som lar seg forsvare «holdt opp mot ytringsfrihetens begrunnelse i sannhetssøken, demokrati og individets frie meningsdannelse», gir staten en relativ adgang for å sette begrensninger. Ytringsfriheten må avveies opp mot andre interesser som staten og lovgivningen skal ivareta.⁹ Begrensninger må være foreskrevet ved lov, som fremgår direkte av bestemmelsen, og dekker en rekke forskjellige innskrenkninger av både strafferettslige og sivilrettslige reaksjoner og sanksjoner.

Formuleringen i tredje ledd tar sikte på ytringsfrihetens kjerneområde, den politiske sfære, som nyter det sterkeste vernet mot inngrep, men også andre tema som fanges opp av det vi som mennesker finner relevant med hensyn til politiske, samfunnsmessige, moralske og kulturelle temaer omfattes, jf. «hvilken som helst annen gjenstand».¹⁰ Slik sett dekker bestemmelsen hele spekteret av områder som er gjenstand for den offentlige demokratiske debatt.¹¹

Ytringsfriheten kan både ses på som en begrensning i adgangen for å forebygge krenkende ytringer på nett, men også som et verktøy i seg selv. Det går grenser for hvilke typer ytringer som ytringsfriheten verner, og de som nyter svakest vern, om noe vern overhodet, vil lett være identifiserbare som uønsket. På den andre siden dekker ytringsfriheten et vidt spekter av ytringer som kan oppfattes som krenkende. Å tillate argumenter og meninger av uønsket natur er blant annet et grunnleggende fundament for demokratiet og den offentlige debatt.

Uønskede ytringer kan bli møtt med debatt og nedkjempet gjennom det frie ord.

I andre tilfeller kan kritiske ytringer, uansett karakter, dette være politiske, religiøse eller andre, være av en så krenkende art, enten mot enkeltpersoner eller grupper som sådan, at det kan være naturlig at de forbindes med straffeansvar. Slik sett må man se til ytringens skadevoldende virkninger, om det vil være naturlig å reagere med straff, holdt opp mot straffens begrunnelse. Høyesterett omtalte straffbarhetsnormen vedrørende straffeloven 1902 § 135a, ved å presisere at «det er bare ytringer av kvalifisert krenkende karakter som vil bli

---

⁹ For eksempel personvern og privatlivets fred, blasfemiske, rasistiske, pornografiske og hatefulle ytringer.

¹⁰ Jf. «særlig tungtveiende hensyn»

¹¹ NOU 1999:27 s. 246

rammet». ¹² Det vil ikke være tilstrekkelig at en ytring oppleves som sjokkerende, fornærmende og foruroligende. Det er de ytringer som er av en slik karakter som klart overgår hva man kan forvente av meningsinnhold i den offentlige debatt, som bør være belagt med straff.

Straffebestemmelser som kan ramme forskjellige typer ytringer må tolkes og anvendes i tråd med grunnloven § 100. Slik setter grl. § 100 en viktig ramme for hvor fritt domstolene kan tolke bestemmelser som angår ytringsfriheten grenser. Legalitetsprinsippet er naturlig nok også en viktig skranke for den strafferettslige metodeprosessen som foregår.

Legalitetsprinsippet på strafferettens område tilsier forsiktighet med vide tolkninger av straffebestemmelser. Særlig må kravet til rettssikkerhet og forutberegnelighet tas i betraktning. ¹³ Grunnloven § 100 som tolkningsfaktor har ikke denne generelle begrensningen slik som legalitetsprinsippet gir uttrykk for. Som tolkningsfaktor vil den være dynamisk og relativ, ut fra hvilke verdier og hensyn hver enkelt bestemmelse har til hensikt å verne om. Om man skal trekke noen generelle linjer for ytringsfrihetens betydning på strafferettens område vil den yte sterkest vern i sitt kjerneområde, nemlig sannhetssøken, demokrati og individets frie meningsdannelse. Naturlig nok vil betydningen avta desto større distanse en ytring har fra disse. Spesielt kan grensedragningen være vanskelig der kryssende hensyn, slik som personvern og privatlivets fred eller diskrimineringsvernet, gjør seg gjeldende.

Ytringsfriheten og hensynet til privatlivets fred kan tjene som eksempel. Offentliggjøring av private og personlige forhold bør nødvendigvis ikke vernes av ytringsfriheten i noen sterk grad. Dette er egnet til å gjøre den offentlige debatt på nett til et fora hvor individer velger å ikke ytre seg på grunn av frykt og redsel for å bli dømt på det sosiale plan. Den private sfære må være beskyttet og man kan si at ytringsfriheten i begrenset grad verner om at visse opplysninger av privat karakter ytres. På den andre siden kan det i visse tilfeller være et behov for at personlige opplysninger møter det offentlige rom. Dette kan være tilfeller hvor private eller personlige opplysninger er relevant i forhold til for eksempel politiske avgjørelser eller andre temaer som er sentrale og viktige for samfunnets offentlige debatt. ¹⁴

---

¹² Rt. 2012 s. 536 avsnitt 28, Innst.S.nr. 270 s. 19.

¹³ En nærmere vurdering av legalitetsprinsippets betydning gjøres under punkt 4.

¹⁴ Innst.S.nr. 270 (2003-2004) s. 13

2.3 EMK og det folkerettslige rammene for ytringsfriheten

Som nevnt ovenfor, er ytringsfriheten en av de grunnleggende rettigheter nedfelt i den Europeiske menneskerettighetskonvensjonen, nærmere bestemt artikkel 10. EMK er inkorporert i norsk rett gjennom menneskerettsloven. Konvensjoner og protokoller som er nevnt i lovens § 2 er gitt en semikonstitusjonell forankring i rettssystemet, jf. § 3. Det innebærer at dersom en konvensjonsbestemmelse er uforenlig med en nasjonal bestemmelse, skal denne ha forrang.

Ordlyden i EMK art. 10 er bygd opp, i likhet med andre rettighetsbestemmelser i konvensjonen, på en måte som angir den vernede rettigheten i første ledd, og åpner for unntak i annet ledd. EMK art. 10 og grunnloven har i mange trekk visse likheter, men har ikke en tilnærmet lik struktur.

EMK art. 10 (2) oppstiller inngangsvilkårene for å gjøre inngrep i ytringsfriheten. Et inngrep må være «foreskrevet ved lov» og må være «nødvendig i et demokratisk samfunn» av hensyn til en rekke forskjellige samfunnsmessige aspekter som bestemmelsen oppramser. Til likhet med norsk statsrett må et inngrep i ytringsfriheten være lovhjemlet, formålsbestemt og forholdsmessig for å være rettmessig.¹⁵

Vurderingstemaet for EMD vil gjennomgående være om en domfellelse i nasjonal rett enten er uforholdsmessig eller om nasjonale domstoler har sviktet sin positive plikt til å sikre en rettighet. Prøvingsintensiteten vil variere etter hvilket rettsområde det dreier seg om og naturligvis etter hvilken rettighet. Av hensyn til statenes skjønnsmargin, som innebærer i korte trekk at nasjonalstaten i visse tilfeller er bedre egnet til å avgjøre visse spørsmål, er statene gitt et visst handlingsrom til selv å vurdere/anvende konvensjonsbestemmelser.¹⁶ Prinsippet om statens skjønnsmargin er adskillig mer sammensatt, men en fremstilling vil ikke ha nevneverdig betydning for formålet med denne oppgaven.

EMK og EMD-praksis vil i stor utstrekning, og kanskje i noen grad, ha større praktisk betydning når det kommer til grensedragningene mellom lovlige og rettstridige ytringer. EMD som håndhevingsorgan har en mye større saksmengde enn høyesterett. Samtidig er EMK og EMD-praksis dynamisk på en annen skala enn norsk rett. Med dette siktes det til at

---

¹⁵ Jørgen Aall, *Rettsstat og menneskerettigheter*, 4. utg. s. 278

¹⁶ *Case of Handyside v. The United Kingdom*, application nr. 5493/72, hvor prinsippet om statens skjønnsmargin ble utpenslet av EMD.

retten er alltid i utvikling og norske rettsaktører må konsekvent ta høyde for den praksis og utvikling som EMD til enhver tid fremstiller.

2.4 Tolkning av ytringer

Ved vurderingen om det foreligger en rettsstridig ytring må det tas utgangspunkt i de forskjellige hensyn som gjør seg gjeldende. Høyesterett gav uttrykk for tolking av ytringer i både i Rt-2007 s. 1807 og i Rt-2007 s. 687, hvor det ble uttalt at «ved fastleggingen av uttalelsenes meningsinnhold må utgangspunktet således tas i hvordan den alminnelige avisleser vil oppfatte disse» og rettsstridsvurderingen må skje etter en «totalvurdering av formidlinga i lys av kontekst og situasjon, der hensynet til personvernet samtidig blir avvege mot ytringsfridommen». ¹⁷ Utsagnet gir særlig uttrykk for å tolke ytringen i sin naturlige kontekst for å kunne fastlegge meningsinnholdet. I Rt-2007 s. 687 tok høyesterett særlig for seg EMDs avgjørelse i Von Hannover v. Germany som viser at når ytringer om andres privatliv hverken har allmenn interesse, og de ikke er et relevant bidrag til samfunnsdebatten, står privatlivet sterkt. ¹⁸

Når det kommer til andre graverende ytringer, slik som rasediskriminering eller andre hatefulle ytringer, gjelder de samme tolkningsprinsipper for fastleggelsen av innholdet. EMD har vist en viss nulltoleranse ved å ikke gi ytringen noe vern overhodet med henvisning til EMK art. 17 om forbud mot misbruk av rettigheter. ¹⁹ Høyesterett har også behandlet saker av forholdsvis grov karakter med tanke på nedverdiggende ytringer mot menneskegrupper som sådan. I den forbindelse gir høyesterett uttrykk for, på lik linje med EMD, at grove nedvurderinger av menneskegrupper som sådan er langt fra kjerneverdiene til ytringsfrihetsidealet, og nyter «et beskjedent grunnlovsværn – om noe vern overhodet vurdert opp mot diskrimineringsvernet». ²⁰

---

¹⁷ Rt-2007 s. 1807 avsnitt 39 og Rt-2007 s. 687 avsnitt 57.

¹⁸ Rt-2007 s. 687 avsnitt 74, Case of VON HANNOVER V. GERMANY, application no. 59320/00,

¹⁹ Rapport 2016:17 Hatefulle ytringer på internett, s. 32

²⁰ Rt-2012 s. 536 avsnitt 38.

3 Hva er straff og hvorfor straffer vi

For å forstå hvordan straffeloven § 185 fungerer i arbeidet mot krenkende ytringer på nett, er det viktig å forstå straffens samfunnsmessige rolle.

Straff kan ha flere betydninger i forskjellige relasjoner. Oftest vil man forbinde straff med en reaksjon, i form av negativ natur, på en uønsket handling. Det finnes ingen definisjon av begrepet i straffeloven. Definisjonen som har gått igjen i norsk rett, og som fikk tilslutning av høyesterett i Rt.1977 s. 1207 er at «straff er et onde som staten tilføyer en lovovertreder på grunn av lovovertreddelsen i den hensikt at han skal føle det som et onde».²¹ Som Eskeland påpeker er ikke tilføyelsen av et onde noe formål i seg selv. Formålet med straffen er å normere atferd i ønsket retning. Samfunnets borgere skal følge påbud og respektere forbud.²²

I den strafferettslige teori er straffens formål og begrunnelse gjerne delt i to hovedgrupper som blant annet Andenæs kategoriserer som gjengjeldelse eller soningsteorier, og utilitaristiske teorier. Disse sidestykkene blir også omtalt som absolutte og relative straffeteorier.²³

I norsk rett har relative strafferettsteorier vært utbredt, noe som innebærer at norsk strafferett først og fremst bygger på forestillinger om straff som et styringsmiddel. Både straffeloven av 1902 og den nye straffeloven av 2005 bygger på hensyn som individualprevensjon og allmennprevensjon, altså straffens nyttefunksjon.²⁴

Bratholm beskriver i sin bok teoriene til Anselm Feuerback (1775-1833) og Franz Von Liszt (1851-1919), nytteteori eller den relative straffeteori, som et spørsmål om hensiktsmessighet, både ved kriminaliseringsspørsmålet og ved straffens omfang. Her skulle straffen være et verktøy i samfunnsvernet mot kriminalitet.²⁵

Til likhet med dette kommer det klart til uttrykk av departementet i Ot. Prp. Nr. 90 (2003-2004) at straffen må være et verktøy for å styre atferd i fremtiden. Slik bidrar straffen til en

---

²¹ Andenæs, Statsforfatningen i Norge (1976) s. 352, Rt.1977 s. 1207 på side 1210.

²² Eskeland, Strafferett 4. utg. s. 39.

²³ Andenæs, Alminnelig strafferett, 4. utg. s. 63.

²⁴ Ot.prp. nr. 90(2003-2004) s. 77-78.

²⁵ Bratholm, strafferett og samfunn s. 114

ønskelig tilstand basert på de rådende verdipremisser som ligger til grunn for samfunnet.
«Selve straffeinstitusjonen har således forebyggelse – prevensjon – som sitt formål». ²⁶

3.1 Allmennprevensjon

Straffens allmennprevensjon er i korte trekk omtalt som en av dens evner eller statens ønske om å styre atferd. Grunnlinjene for tanken har blitt trukket opp av blant annet Andenæs, som fremhever straffen som et avskrekkende og moraldannende virkemiddel for ønsket atferdsoppnåelse, samtidig som straffen kan virke vanedannende.²⁷ Hvorvidt disse aspektene ved allmennprevensjonen gjør seg gjeldende og i hvilken grad vil avhenge av samspillet mellom disse funksjonene, men også andre samfunnsmessige forhold.²⁸ Fordi straff bare er en faktor som medvirker til lovlidighet, har det empiriske grunnlaget for straffens funksjon vært mangelfullt. Det kan være enklere å slutte seg til de grunnleggende synspunkter teorien har fremstilt om straffens preventive effekt enn graden av virkning.

3.1.1 Straffens avskrekkende virkning

Straffen fra et historisk perspektiv blir ofte fremstilt som brutal og teatralisk i noen historiske perioder. Den avskrekkende virkningen skulle utnyttes og straffegjennomføringen ble utført offentlig til skrekk og advarsel. I dag sies det også at straffen skal virke avskrekkende, for å få individer til å avstå fra visse handlinger. Til forskjell er fokuset rettet mot selve straffetrusselen, og ikke i like stor grad mot fullbyrdelsen.²⁹

For at den avskrekkende virkningen skal kunne fungere til sitt fulle må man gjerne ta i betraktning risikoen for oppdagelse og hvor godt kommunisert straffebudet er. Man kan anta at den preventive effekten fremstår som størst når det foreligger en høy risiko for oppdagelse og gjerningspersonen har mye å tape, for eksempel ved en adekvat straff sett i forhold til den kriminaliserte handlingen. En grunnleggende tanke er også det at vedkommende må ha kunnskap om at en valgt handling er straffbar. Dette er ikke enkelt når den kriminaliserte atferd er en gradsforbrytelse. Med det siktes det til hvor en viss type atferd først anses straffbar når en viss terskel blir overskredet. Dette er vanskelig stoff å kommunisere, både for domstolene med tanke på deres avgjørelser, media og andre kanaler for distribusjon av

---

²⁶ Ot. Prp. Nr. 90 (2003-2004) s. 78.

²⁷ Andenæs, Alminnelig strafferett, 4. utg. s. 77-85, Bratholm, Strafferett og samfunn, 117-125.

²⁸ For eksempel religion, oppdragelse og miljø. Altså faktorer som danner grunnlaget for personlighet og atferd.

²⁹ Andenæs, Alminnelig strafferett, 4. utg. s. 78

gjeldende rett.

3.1.2 Moralske hemninger

Også en annen side ved straffen har blitt fremhevet av blant annet Andenæs.³⁰ Dens evne til å skape moralske hemninger med tanke på borgernes handlingsmønster. Straff skaper på denne måten kultur og verdier som er grunnleggende for hva som anses som akseptabel atferd. Sagt på en annen måte skaper straffen moralske hemninger mot visse type handlinger. Det overordnede formålet, å påvirke atferd, synes i et slikt perspektiv å ha en mer dyptgående forankring enn hvis man avstår fra et lovbrudd på grunn av frykt for straff. Dersom straffen evner å bygge et slikt fundament i samfunnet, hvor både den avskrekkende faktoren og moralske verdier spiller inn, kan man anta at den allmennpreventive virkningen slår godt igjennom.³¹

I hvor stor grad anvendelsen av straff påvirker moral kan være vanskelig å fastslå. Også andre juridiske områder kan ha innvirkning på moraldannelse, samtidig som andre samfunnsmessige forhold har betydning.³² Straffebudets moralske forankring vil også ha stor betydning. De fleste vil være enige om at drap, sedelighetsforbrytelser og andre alvorlige lovbrudd er forkastelig. Derimot vil ikke alle ha samme moralske synspunkt når det kommer til kriminaliseringen av narkotika. Som Bratholm gir uttrykk for, vil det være vanskelig å bygge moralske holdninger mot noe som har svak forankring i den alminnelige rettsfølelsen hos folket.³³

3.1.3 Vanedannelsen

Straff som fenomen kan også bidra til vanedannelse. Med det siktes det til at den underliggende begrunnelse for hvorfor man opptrer lovlydig, kun har opphav i et individs automatiske atferdsmønster. Dersom vanen begrunner lovlydighet, har verken moral eller den avskrekkende effekt om straff betydning for valg av handlemåte og kan slik sett være en sterk preventiv årsak. Riktig nok må det foreligge motiv og en rutine før man snakker om en vane. Slikt motiv kan søkes tilbake i blant annet moral og frykt, men også i andre hensyn. Det kan for eksempel foreligge felles nytte, en rettferdighetstanke, kulturelle verdier og arv. Begrunnelsen for en vanemessig lovlydighet kan dermed søkes både i straffetrusselen selv

---

³⁰ Andenæs, Alminnelig strafferett, 4. utg. s. 78-79.

³¹ Ibid.

³² Bratholm, s. 122, for eksempel erstatning og andre sivilrettslige regler.

³³ Bratholm, s. 122.

eller dens begrunnelse, samt andre forhold eller en kombinasjon av faktorer.

Lovlydighet kan neppe begrunnes i vanen for enhver handling. En vane vil innebære at noe skjer regelmessig og slik sett vil den vanedannende funksjon kun ha betydning på områder hvor det foreligger faste handlingsmønstre og en viss hyppighet kan påvises.³⁴

3.1.4 Realiteten

Den innviklende realiteten er det vanskelig å komme unna. Flere teoretikere fremhever vekselvirkningen mellom de overnevnte sidene av allmennprevensjonen.³⁵ De virker i forskjellig grad etter hvilket område og hvilke personer som rammes. En må heller ikke glemme alle andre faktorer som påvirker individets atferd og hvor vanskelig det kan være å peke på utvalgte faktorer som utslagsgivende for en handlemåte.

Andenæs nevner blant annet «oppdragelse, religion, frykten for omgivelsenes dom», som andre holdningsskapende påvirkningsfaktorer.³⁶ I et retts sosiologisk perspektiv taler man om at loven «lander i et sosialt landskap, en sosial situasjon, som forhindrer de tilsktede virkninger».³⁷ Dette kan for eksempel være, som allerede nevnt, at et forbud ikke har spesielt sterk forankring hos allmennheten. Dette kan særlig gjelde hvor en handling straffverdighet ikke er stor, og de politiske holdningene til en viss type atferd er delt.

3.2 Individualprevensjonen

Straffens individualpreventive virkning innebærer dens evne til å påvirke en bestemt lovovertreder til ikke å begå nye straffbare handlinger i fremtiden. Den individualpreventive tankegangen er gjerne delt i tre perspektiver. Det er straffens uskadeliggjørende (inkapiterende) effekt, avskrekkende og forbedrende virkninger.³⁸

Dens uskadeliggjørende effekt innebærer at straffen direkte hindrer gjerningspersonen fra å faktisk begå nye straffbare handlinger ved at han fratras evnen og muligheten. Denne effekten kommer sterkest frem ved ubetinget fengsel, men kan også fungere ved andre alternative

---

³⁴ Bratholm, s. 123.

³⁵ Bratholm, s. 123, Andenæs Alminnelig strafferett, 4. utg. s. 80.

³⁶ Andenæs, Alminnelig strafferett, 4. utg. s. 80

³⁷ Thomas Mathisen, Retten i samfunnet, s. 75.

³⁸ Ot. Prp. Nr. 90 (2003-2004) s. 78

straffer, slik som fotlenke, oppholdsforbud og lignende. På den annen side vil ikke dette gjøre seg gjeldende i like stor grad med bøter og kortvarige straffer.³⁹

Den avskrekkende effekten er ment å fungere ved at gjerningspersonen skal vegre seg mot å begå nye handlinger på bakgrunn av det onde han har blitt påført. Både økonomiske, sosiale og den inkapasiterende effekten er her faktorer som kan medvirke til at vedkommende avstår fra ny kriminalitet.⁴⁰

I Ot.prp.nr. 90 (2003-2004) s. 78 er straffens forbedrende virkning ment å inntre «*når gjerningspersonen tar inn over seg den bebreidelse som ligger i straffen, og «skjønner» at (og hvorfor) handlingen var gal*». Slik sett skal straffen medvirke til en holdningsendring hos gjerningspersonen. Det er i flere internasjonale prosjekter forsket på behandling av frihetsberøvede individer med sikte på å se en resosialiserende effekt.⁴¹ Eskeland fremhever undersøkelsen gjort av Ulla Bondeson om innsatte i 13 anstalter, og uttrykker at straffens individualpreventive virkning «*står på sandgrunn*».⁴² Man kan si at det foreligger klare begrensninger sett hen til straffens forbedrende virkning. Riktig nok kan straffen virke holdningsskapende for enkelte, men å anta at dette har generell virkning synes noe fjernt.

---

³⁹ Bratholm, s. 127.

⁴⁰ Bratholm, s. 127

⁴¹, Thomas Mathiesen, Retten i samfunnet, s. 47-54 om blant annet Ulla Bondesons verk, 1974, Fången i fängsamhället.

⁴² Eskeland, Strafferett 4. utg. s. 52-53.

4 Legalitetsprinsippet

Når man skal ta stilling til rekkevidden av en bestemmelse om straffeansvar, og hvilken betydning denne har for et visst formål, er det viktig å ha legalitetsprinsippet i mente. Straff er det strengeste virkemidlet staten har til disposisjon for atferdskontroll og det synes derfor naturlig at straffeansvar bare kan pådømmes med hjemmel i lov.

Lovskravet er både nedfelt i Grl. § 96 og i strl. § 14, hvor det fremgår at «ingen kan dømmes uten etter lov». Slik sett kan straff bare ilegges på grunnlag av norsk formell lov, provisorisk anordning jf. Grl. § 17, eller forskrift der straffetrusselen er tatt inn i formell lov.⁴³ Den uønskede handlingen må stride mot en skriftlig utformet rettsregel som gir adgang til å anvende straff.⁴⁴

Legalitetsprinsippet historiske bakgrunn har sin oppkomst fra opplysningstidens filosofi.⁴⁵ Lovskravet var et svar på et ufullstendig straffesystem, hvor både hensynet til rettssikkerhet og forutberegnelighet særlig ble fremhevet som en nødvendighet. Sett i lys av disse hensyn, krever lovskravet at den straffbare atferden er tilstrekkelig beskrevet.⁴⁶ At det stilles et minimumskrav til presisjon blir ofte omtalt som klarhetskravet. Å skape ny rett er i all hovedsak lovgivers oppgave, og for vage og skjønnsmessige lovtekster gir den dømmende makt et vidt spillerom. Dette er imidlertid ikke til hinder for at vi i straffelovgivningen har slike uttrykk.⁴⁷ Realiteten er dermed at domstolene i stor grad fastsetter innholdet i straffelovgivningen.

I tillegg til at hensynet til forutberegnelighet og rettssikkerhet taler sterkt for at lovteksten bør være detaljert utformet, har legalitetsprinsippet også en annen funksjon når det kommer til domstolenes og påtalemyndighetens rettsanvendelse i straffesaker. De bør være forsiktige med utvidende og analogiske tolkningsresultater til skade for tiltalte. At det har forekommet saker hvor høyesterett har gjort dette finnes det flere eksempler på.⁴⁸

I rt. 2014 s. 238 gav imidlertid høyesterett en klar uttalelse om at det i nyere praksis er foretatt en innstramning av kravet til presis beskrivelse av det objektive gjerningsinnholdet i en straffebestemmelse. Saken omhandlet en person som hadde skutt en totalfredet hønsehauk

---

⁴³ Ot. Prp. Nr. 90 (2003-2004) s. 410

⁴⁴ NOU 1983:57 s. 115.

⁴⁵ Statsforfatningen i Norge 10 utg., s. 401, Johs Andenæs, alminnelig strafferett 6. utg, s. 106.

⁴⁶ Ot. Prp. Nr. 90 (2003-2004) s. 194 andre spalte.

⁴⁷ NOU 1992:23 s. 72 andre spalte.

⁴⁸ Rt-1929 s. 330 og Rt-1973 s. 433

som hadde angrepet hans fjærkre. Han ble tiltalt etter naturmangfoldlovens § 75, jf. § 15 første ledd. Spørsmålet i saken var imidlertid nødvergebestemmelsen i naturmangfoldloven § 17, hvor påtalemyndigheten ville tolke bestemmelsen innskrenkende, som ville medføre at straffeansvaret ble utvidet, noe høyesterett mente ordlyden ikke gav holdepunkter for.

4.1 Nærmere om klarhetskravet

At beskrivelsen av straffbare handlinger ikke blir gjennomført ned til den minste detalj, kan synes å gå på bekostning av de grunnleggende hensyn lovkravet i utgangspunktet fremmer. Virkeligheten er kompleks og sammensatt, noe som medfører at en absolutt regulering av det straffbare umulig kan oppnås. Dette er heller ikke ønskelig med hensyn til det praktiske, nemlig det å sette seg inn i uendelig mengder tekst. Det vil heller ikke være mulig å beskrive enhver situasjon som kan oppfattes som uønsket i strafferettslig forstand. Eskeland fremhever dette aspektet, at språket ikke rekker til å kunne favne om alle enkelttilfeller som måtte oppstå.⁴⁹ Slik sett er domstolene en naturlig arena for «utgreiing» av retten, slik at dens innhold blir fastsatt fra sak til sak.

Også hensiktsmessigheten av å gi domstolene en viss frihet ved anvendelsen av straffelovgivningen, i form av skjønnsmessige bestemmelser, blir fremhevet av Eskeland.⁵⁰ Den straffbare handlingen kan for eksempel være knyttet til verdibaserte oppfatninger som forandrer seg over tid, og rettens dynamiske utforming vil være en nødvendighet. Riktig nok skal ikke denne strikken strekkes for langt. Det er nettopp grensdragningen mellom de straffbare og de straffrie handlingene hvor lovkravet er særlig viktig. På grunn av variasjonen i utformingen av straffebestemmelsene, hvor noen fremstår som klar og entydig, og andre mer skjønnspreget, vil løsningen hvorvidt den straffbare terskel er overskredet avhenge av andre rettskilder enn lovteksten. Ordlyden vil da være en viktig skranke for lovanvendelsen og som høyesterett uttrykker i Rt-2012 s. 313, må straffbarheten *«følge av loven, og at manglende støtte i ordlyden ikke avhjelpes ved at forholdet er klart straffverdig, og at lovgiver utvilsomt ønsket å ramme det»*.

---

⁴⁹ Eskeland, Strafferett 4 utg. s. 102.

⁵⁰ Eskeland, Strafferett 4.utg. s. 103.

4.2 Lovkravets forankring i internasjonale menneskerettigheter

Den europeiske menneskerettskonvensjonen ble gjennomført og gjort til norsk rett gjennom menneskerettsloven, jf. § 2, og oppstiller visse krav til hjemmelsgrunnlaget for å kunne straffe.

Menneskerettighetene er ikke gjennomført fullt ut for alle typer situasjoner. Det vil i de aller fleste tilfeller være motstridende hensyn som nødvendiggjør inngrep i selve rettighetsbestemmelsen. Felles for inngrepsadgangen, er at EMK oppstiller visse minimumskrav som må være oppfylt for at inngrep skal kunne tolereres. En sentral betingelse er at det stilles et lovskrav, enten «prescribed by law» eller lignende som «lawfull». ⁵¹

Spesielt for straffens del, fremgår det en egen rettighetsbestemmelse av konvensjonens art. 7, hvor det heter at «*No one shall be held guilty of any criminal offence on the account of any act or omission which did not constitute a criminal offence under national or international law at the time when it was committed*». Konvensjonens lovbegrep er autonomt, noe som innebærer en litt annen tilnærming til lovskravet enn etter norsk rett. Til forskjell fra norsk rett, hvor straff bare kan ilegges ved formell lov, forskrift med forankring i lov eller provisorisk anordning, har EMD oppstilt en rik praksis som i korte trekk henviser og fokuserer på forutberegnelighet og kvalitet ved hjemmelsgrunnlaget fremfor den formelle forankringen. ⁵² Dette kommer blant annet til uttrykk ved at «international law» likestilles med «national law» og at begge disse kan bli erstattet av «general principles of law recognised by civilised nations» som grunnlag for straff. ⁵³

Kravene om kvalitet og forutberegnelighet medfører flere aspekter som må tas i betraktning, blant annet spørsmålene om tilgjengelighet, kunngjøring, den kvalitative utformingen av hjemmelsgrunnlaget og domstolenes ansvar for ikke å anvende den utenfor sin naturlige kontekst. Det er sistnevnte som synes relevant med tanke på en fremstilling av gjeldende rett av vernet mot hatefulle ytringer.

Som nevnt har EMD utpenslet kravene til hjemmelsgrunnlag for å kunne straffe i flere saker. ⁵⁴ Av interesse, og fremhevet av Andenæs, er saken *Kokkinakis v. Hellas* av relevans.

---

⁵¹ For eksempel EMK art. 9, 2 og 5.

⁵² Jørgen Aall, *Rettsstat og menneskerettigheter*, 4. utg. s. 148. Eksempelvis *Korbely v. Hungary*, (appl. No. 9174/02), *Lukanov v. Bulgaria*, (appl. no. 21915/93)

⁵³ Jf. EMK art. 7 annet ledd.

⁵⁴ Se note 52.

Av dommens avsnitt 52 fremgår det at art. 7 «embodies, more generally, the principle that only the law can define a crime and prescribe a penalty ... and the principle that the criminal law must not be extensively construed to an accused's detriment, for instance by analogy, it follows from this that an offence must be clearly defined in law. This condition is satisfied where the individual can know from the wording of the relevant provision and, if need be, with the assistance of the courts' interpretation of it, what acts and omissions will make him liable». ⁵⁵ Det er nettopp når rettsanvenderens resultat går utenfor lovens naturlige ordlyd, at forutberegneligheten settes på prøve. Ved et så inngripende virkemiddel som straff er det nødvendig at den straffbare handlingen klart faller inn under hjemmelsgrunnlagets dekningsfelt.

4.3 Oppsummering

Det er ikke meningen å gå for langt inn i drøftelsen om lovskravet, hverken etter EMK eller våre nasjonale bestemmelser. Forsøket er å belyse at de forskjellige regelsett vil ha innvirkning på forskjellige aktører og på forskjellige måter. Det stilles blant annet kvalitetskrav til lovgiver om utforming av straffebestemmelser, det gir en anvisning på hvilke grunnlag som kan medføre straffansvar, og det sier noe om hvilken frihet domstolene har til å fastsette gjeldende rett.

På lik linje med ytringsfriheten, vil legalitetsprinsippet også ha innvirkning på hvilke ytringer som anses straffbare. Det kan tenkes at ytringsfriheten i størst grad har innvirkning på hva som er straffbare ytringer etter straffeloven § 185. Men man skal ikke se bort fra den muligheten at en ytring ligger fjernt fra ytringsfrihetens kjerneområde, og på den måte nyter et svakt vern. I slike tilfeller vil lovkravet kunne settes på prøve å sette grenser for hva som anses som en straffbettinget ytring. Også en kombinasjon av både hensynet til ytringsfriheten og de betingelser lovkravet fremmer, kan begrense og klargjøre skillet mellom straffbare og straffrie ytringer.

---

⁵⁵ Andenæs, Alminnelig strafferett, 6. utg. s. 116, Kokkinakis v. Greece, (appl. no. 14307/88) avsnitt 52.

5 Det strafferettslige vernet mot krenkende ytringer på nett

Krenkende ytringer kan forekomme i mange former, enten det er muntlig eller skriftlig.

Ytringer kan ha like mange former som det er medier hvor den kan manifestere seg.⁵⁶ En krenkende ytring trenger nødvendigvis ikke å være ulovlig. Ytringsfriheten er vid og verner i varierende grad om stort sett de fleste ytringer. Likevel er ikke ytringsfriheten ubegrenset, og man finner en rekke lover som pålegger juridiske begrensninger i ytringsfriheten.⁵⁷

Straffelovgivningen er et eksempel, og regulerer flere typetilfeller hvor krenkende ytringer på nett kan bli ansett som et straffbart forhold. Eksempelvis kan nevnes strl. §§ 263 og 264 om forbud mot å fremsette trusler (grove trusler), § 266 om forbud mot hensynsløs atferd, § 267 om forbud mot alvorlig personforfølgelse, forbud mot hatefulle ytringer jf. § 185 og forbud mot krenkelse av privatlivets fred, jf. § 267.

Straffelovgivningen skiller ikke mellom hvorvidt en ytring er fremsatt via internett, andre elektroniske kommunikasjonsformer eller om den er fremsatt ansikt til ansikt. Et hovedskille som man imidlertid bør være oppmerksom på, er at flere av straffebudene rammer ytringer som er fremsatt offentlig. Straffeloven definerer selv offentlig-begrepet i paragraf 10, noe jeg kommer tilbake til i kapittel 6.1. Hoveddelen ved denne fremstillingen vil ha fokus på straffeloven § 185 om forbud mot hatefulle ytringer, og om hvor grensen mellom de straffrie og straffbare ytringene går. Ovenfor ble det likevel nevnt andre straffebud som generelt kan ramme krenkende ytringer på nett, og samtidig ha et forhold til de hatefulle ytringene ved at de etter sin natur kan fange opp ytringer som etter loven ikke er «hatefulle», men likevel straffbare.

5.1 Straffelovens stedlige virkeområde

Straffelovens stedlige virkeområde er regulert i lovens alminnelige del, nærmere bestemt §§ 4-8. Spørsmålet om virkeområde har blant annet betydning for i hvilken utstrekning norsk straffelov kommer til anvendelse på handlinger begått i utlandet eller av utlendinger. Som ved de fleste aspektene ved samfunnslivet, er de fleste individer tilknyttet det internasjonale/globalt samfunn på en eller annen måte. Utviklingen av næringslivet,

---

⁵⁶ Jørgen Aall, *Rettsstat og menneskerettigheter* s. 265.

⁵⁷ Blant annet straffe og diskrimineringslovgivningen.

samferdsel og turisme er noen eksempler på hvor enkelt og nødvendig det er med en tilknytning til andre land, noe som også har stor betydning for kriminalitetsbildet.

Internett binder mennesker sammen på et helt annet nivå enn tidligere, noe som gjør at ytringer kan fremsettes hvor og når som helst. At straffelovgivningen har behov for å regulere dens stedlige virkekrets synes dermed å få større betydning jo mer globalisert samfunnet blir. I all hovedsak er spørsmålet om hvilken betydning det har for adgangen til å anvende norsk straffelov på ytringer fremsatt på nett, enten dette er av nordmenn selv, eller av utlendinger, uavhengig av deres geografiske plassering.

Utgangspunktet blir utledet fra territorialprinsippet, hvor loven gjelder for handlinger foretatt «i Norge», jf. § 4 første ledd, noe som også innebærer Svalbard, Jan Mayen og de norske bilandene. Med handlinger «i Norge» menes både på fastlandet med øyer, holmer og skjær, sjøterritoriet; som er bestående av indre farvann, altså sjøområdet innenfor grunnlinjen, og havområdet fra grunnlinjen ut til 12 nautiske mil, jf. territorialfarvannsloven § 3, 1. ledd og § 2, første ledd, samt luftrommet over både sjø og landterritorium.

Paragraf 4 annet ledd eksemplifiserer og utvider forståelsen av «i Norge» blant annet ved bokstav a til c, med sikte på olje og gass, fiskenæring og luftfart. Flaggstatsprinsippet kommer til uttrykk i bokstav c, hvor norske fartøy som befinner seg i åpent hav, inngår som en utvidelse av norsk suverenitet. Er en handling begått på norsk skip i fremmed lands territorium, regnes handlingen som å bli begått i utlandet, jf. bokstav c andre punktum. Imidlertid følger unntaket av samme setning, at dersom vedkommende person «følger med fartøyet eller innretningen», gjelder straffeloven likevel. Dette gjelder også for luftfartøy, boreplattformer eller liknende innretninger.

Lovens stedlige virkeområde bygger også på personalprinsippet, som i korte trekk omhandler statens rett til å straffe sine borgere uavhengig av hvor de har begått den straffbare handlingen.⁵⁸ Dette kommer til uttrykk i strl. § 5 første ledd, hvor straffelovgivningen likevel gjelder utenfor virkeområdet etter § 4, for enkelte type handlinger foretatt i utlandet av en norsk statsborger eller av en person med bosted i Norge, jf. 1. ledd bokstav a og b.⁵⁹ Dette medfører også at utlendinger som har opphold i Norge kan straffes for visse type handlinger han foretar seg i utlandet, men det må kreves opphold av en viss varighet og som er ment å

---

⁵⁸ Jusleksikon, 4. utg. av John Gisle, s. 308.

⁵⁹ Jf. Statsborgerskapsloven av 10. juni 2005 nr. 51.

fortsette.⁶⁰ Det følger naturlig av ordlyden at det er vedkommende status på gjerningstidspunktet, om han oppfyller kravene til statsborgerskap eller «person med bosted», som må legges til grunn.

Strl. § 5 annet ledd bokstav a) omhandler visse andre persongrupper med en noe svakere tilknytning til Norge. Det heter her at første ledd gjelder tilsvarende for handlinger foretatt av personer som «etter handlingstidspunktet er blitt norsk statsborger eller har fått bosted i Norge». Naturlig synes det at vurderingene om statsborgerskap eller boplass skal forstås på lik linje med første ledd, noe som fremgår i forarbeidene.⁶¹

Bokstav b) likestiller personer som er eller etter handlingen er blitt statsborgere eller bosatt i Danmark, Finland, Island og Sverige, med noen i samme situasjon i Norge. Tilleggsvilkåret er at vedkommende oppholder seg i Norge når straffeforfølgning innledes. Vedrørende om en person er bosatt i et av de nordiske landene, må vurderingen avgjøres etter de enkeltes lands rett, jf. Ot. Prp. Nr. 90 (2003-2004) s, 403 andre spalte.

Det er imidlertid ikke slik at loven gir rom for enhver straffeforfølgning av handlinger begått i utlandet, såfremt vilkårene om en viss tilknytning til Norge er oppfylt. Etter første ledd må handlingen kunne kategoriseres under bestemmelsens nr. 1-11.

I nr. 1 kommer kravet om dobbel straffbarhet til uttrykk. Som hovedregel kreves det at handlingen er straffbar både etter lovgivningen i den stat den er begått, og etter norsk lov, for at norsk straffelov er anvendbar. De resterende nummereringene omhandler spesielle områder, slik som grov kriminalitet, grove brudd på grunnleggende rettigheter eller terror, og de er begrunnet med bakgrunn i forskjellige hensyn. Disse er unntatt fra kravet om dobbel straffbarhet. Eksempelvis og relevant er nr. 11 som uttrykkelig sier at dersom en handling innebærer en fremsettelse av en hatefull ytring etter § 185, gjelder ikke noe krav om dobbel straffbarhet, noe som er begrunnet i en vidtgående kriminalisering fra norsk side.⁶²

Men det vil ikke alltid være tilfellet at territorial og personalprinsippet rekker til. Det er dermed også behov for å kunne straffeforfølge utlendinger som har foretatt seg straffbare

---

⁶⁰ Ot. Prp. Nr. 90 (2003-2004) s. 402, forarbeidene gir uttrykk for en minstetid på 1 år.

⁶¹ Ot. Prp. Nr. 90 (2003-2004) s. 403.

⁶² Johs. Andenæs, Alminnelig strafferett, 6. utg. s. 594.

handlinger i utlandet.⁶³ Straffeloven § 5 tredje og femte ledd oppstiller vilkår for nettopp disse tilfellene. Hatefulle ytringer kan eksempelvis straffeforfølges når de er foretatt i utlandet av både norske statsborgere, personer med bosted i Norge, og andre personer. For at andre personer skal kunne straffeforfølges stilles det krav om at personen «oppholder seg i Norge» og at handlingen har en «lengstestraff på fengsel i mer enn 1 år». At personen «oppholder seg i Norge» tyder på at det ikke stilles noe krav om minstetid. I Rt. 2010 s. 1271 ble en svensk statsborger bosatt i Sverige pågrepet under et kortere besøk i Norge. Høyesterett uttalte at det ikke er tvilsomt at «kortvarige og feriemessig pregete opphold omfattes av oppholdskriteriet i straffeloven § 12 første ledd nr. 4 bokstav b». Det er også fremhevet i forarbeidene at slike kortvarige opphold, enten dette er næringsvirksomhet, turisme eller annet type besøk, faller inn under loven, men lovbrøyteren må oppholde seg i Norge når straffeforfølgingen innledes.⁶⁴

At handlingen har en «lengstestraff på fengsel i mer enn 1 år» innebærer at det er straffebud med en øvre strafferamme på 2 år og oppover som er aktuelle.⁶⁵

5.2 Oppsummering

Straffelovgivning og spesielt forbudet mot å fremsette hatefulle ytringer er i utgangspunktet anvendbart overfor handlinger som er foretatt innen våre territoriale grenser, med hensyn både til luftrom, sjøterritorium og landterritorium. Man ser også at straffeloven med tanke på hatefulle ytringer har et utvidet virkeområde når lovbrøyteren er norsk statsborger, eller har et permanent opphold i Norge, eller det er andre utlendinger som er på besøk, gitt at de øvrige vilkår er oppfylt. For personer som ikke har noen som helst tilknytning til Norge, foreligger det en snever hjemmel for å beskytte norske borgere mot alvorlige straffbare handlinger foretatt av utlendinger. Vilrårene etter straffeloven § 5 femte ledd krever imidlertid at lengstestrafen for handlingen er fengsel i 6 år eller mer, noe som medfører at straffeloven ikke gjelder for hatefulle ytringer fremsatt av utlendinger i utlandet ettersom strafferammen er inntil 3 år.

---

⁶³ Johs. Andenæs, Alminnelig strafferett, 6. utg. s. 594

⁶⁴ Ot. Prp. Nr. 90 (2003-2004) s. 404

⁶⁵ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 404, Norsk lovkommentar ved Magnus Matningsdal note 47 til straffeloven.

6 Diskriminerende og hatefulle ytringer

Forbudet mot å fremsette diskriminerende eller hatefulle ytringer er i dag regulert i straffeloven § 185. Dens forgjenger, strl. 1902 § 135a, bygde på ratifikasjonen av FN-konvensjon av 21. desember 1965 om avskaffelse av alle former for rasediskriminering. Etter flere endringer av § 135 a, kom den siste endringen den 3. juni 2005 nr. 33 til at § 135 a langt på veg fikk et tilnærmet likt innhold som den nåværende straffelov § 185. Naturlig nok medfører dette at eldre rettspraksis fortsatt er av relevans.⁶⁶

Etter strl. § 185 heter det at;

«Med bot eller fengsel inntil 3 år straffes den som forsettlig eller grovt uaktsomt offentlig setter frem en diskriminerende eller hatefull ytring. Som ytring regnes også bruk av symboler. Den som i andres nærvær forsettlig eller grovt uaktsomt fremsetter en slik ytring overfor en som rammes av denne, jf. annet ledd, straffes med bot eller fengsel inntil 1 år.

Med diskriminerende eller hatefull ytring menes det å true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringakt overfor noen på grunn av deres;

- a) Hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse,*
- b) Religion eller livssyn,*
- c) Homofile orientering, eller*
- d) Nedsatte funksjonsevne.»*

Den straffbare handlingen består i å fremsette en diskriminerende eller hatefull ytring. En ytring kan både fremsettes muntlig eller skriftlig, og slik realiteten er finnes det mange medier hvor ytringer kan fremsettes. Dette inkluderer forskjellige nettbaserte løsninger som gir en bruker adgang og mulighet til å fremsette et budskap uten noen form for sensur. Dette vil inkludere de fleste typer av sosiale media som Facebook, Instagram eller Twitter, nettaviser, forumer, eller andre plattformer basert på internett. De aller fleste, alt fra spill over internett til kommentarfeltet på vg.no, vil kunne være en potensiell sfære hvor fremsettelse av diskriminerende eller hatefulle ytringer kan skje.

---

⁶⁶ Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) s. 343, Innst. O. nr. 69 (2004-2005) s. 20.

6.1 Offentlig eller i andres nærvær

For at bestemmelsen skal kunne anvendes overfor en diskriminerende eller hatefull ytring, må denne ha blitt fremsatt «offentlig» eller «i andres nærvær». Straffeloven definerer selv offentlig-begrepet i lovens § 10, hvor det med «offentlig sted» menes «et sted bestemt for alminnelig ferdsel eller et sted der allmennheten ferdes», jf. første ledd. For at en handling skal anses som forøvet «offentlig» må den være «foretatt i nærvær av et større antall personer, eller når den lett kunne iakttas og er iaktatt fra et offentlig sted», jf. annet ledd. Hvis en handling består i å fremsette en ytring, blir den regnet som offentlig dersom den er «fremst på en måte som gjør den egnet til å nå et større antall personer», jf. andre ledd siste punktum.

Kriteriet for å anse en ytring for offentlig bygger på rekkevidden av ytringen selv, nemlig hvor mange andre personer som er potensielle mottakere. Dette forstås også som at metoden for fremsettelse er irrelevant. Bestemmelsen er med andre ord nøytral i henhold til meddelelsesmidler, noe som også er understreket i forarbeidene, hvor radio, fjernsyn, åpne internettsider er eksemplifisert. Hvordan ytringen er fremsatt, som skrift, tale, bilde, symboler eller tegn, spiller heller ingen rolle såfremt budskapet er ment å nå et større antall personer.⁶⁷

Hva som rent språklig ligger i «et større antall personer» kan være vanskelig å anslå. Det trenger ikke være en stor folkemasse, men det kan heller ikke være for få. Forarbeidene taler omlag 20-30 personer, som baserer seg på tidligere praksis omkring kriteriet.⁶⁸

At ytringen er «egnet» til å nå et større antall personer tyder på at det ikke er et krav om at et bestemt antall må ha fått den med seg. Det er den potensielle skadevirkningen, ved at flere personer kan ha fått den med seg som synes avgjørende. Dermed kan en ytring anses offentlig dersom den er tilgjengelig på en måte som gjør at flere kan oppfatte den. Sosiale media, internett generelt, er en arena som i stor grad er åpen for de fleste. I den sammenheng har de fleste mange kontakter gjennom sine brukerprofiler. Man kan i så måte slutte seg til at åpne facebook-profiler, på lik linje med andre slike tjenester i sosiale media er å anse som offentlige. Selv om man har en lukket profil vil også disse anses som offentlige, gitt at det er flere som har tilgang til hva som måtte publiseres. Til et mer overordnet bilde, kan man si at publikasjoner på internett i stor grad blir kategorisert som offentlig etter strl. § 10.

---

⁶⁷ Ot. Prp. Nr. 90 (2003-2004) s. 408-409 og 164 første spalte.

⁶⁸ Ot. Prp. Nr. 90 (2003-2004) s. 409.

Når det kommer til hvilket landskap den diskriminerende eller hatefulle ytringen må fremstilles i, opererer strl. § 185 med et alternativt fremsettelses-kriterium. Det er også forbundet med straff å fremsette en slik ytring «i andres nærvær» «overfor en som rammes av denne, jf. annet ledd». Alternativet ble tilføyd ved lov 19. juni 2009 nr. 74 og er ment å straffe hatefulle ytringer som fremsettes i halvoffentlige eller private omgivelser.⁶⁹ Men utvidelsen ved dette straffalternativet må også ses i sammenheng med avkriminaliseringen av ærekrenkinger.

Strl. 1902 § 246, vern om æresfølelsen, ble sett på som å ha liten selvstendig betydning. Bestemmelsen ble ansett utdatert, men enkelte høringsinstanser pekte på den ulempe at det daværende vernet mot hatefulle ytringer ikke ville dekke enkelte typetilfeller slik som halvoffentlige plasser, eksempelvis trappeoppganger eller private hjem, som tidligere kunne rammes av strl. 1902 § 246.⁷⁰ Det vil i noen grad kunne være snakk om slike tilfeller som departementet fremhever når det kommer til diskriminerende eller hatefulle ytringer fremsatt over nett. Dette kan tenkes å gjelde i små lukkede rom, hvor det er en begrenset deltakermasse, samtidig som utenforstående ikke har tilgang. Hypotetisk sett kan dette for eksempel gjøre seg gjeldende i gruppesamtaler på Facebook, men tanken synes mer teoretisk enn praktisk.

6.2 Diskrimineringsgrunnlagene

For at en ytring skal være straffbar etter bestemmelsen må den diskriminerende eller hatefulle ytringen falle inn under ett av grunnlagene som er oppramset i bokstav a)-d). En rekke ytringer, som også kan være like straffverdige som de som er vernet under de enkelte kriteriene, vil i utgangspunktet ikke rammes av bestemmelsen.

6.2.1 «Hudfarge, eller nasjonale eller etniske opprinnelse»

Bokstav a) «hudfarge, eller nasjonale eller etniske opprinnelse», ble tilføyd loven som en erstatning for ordet rase. Dette var ikke ment som noen innsnevring, da «rase» ble ansett å bli dekket opp gjennom alternativene som nevnt ovenfor.⁷¹ Avgrensningen ved vern om diskriminerende eller hatefulle utsagn med hensyn til «hudfarge» og «nasjonal opprinnelse»

---

⁶⁹ Ot. Prp. Nr. 22 (2008-2009) s. 399.

⁷⁰ Ot. Prp. Nr. 22 (2008-2009) s. 165-166.

⁷¹ Ot. Prp. Nr. 33 (2004-2005) s. 215

synes nokså uproblematisk. Dette er karakteristikk som ligger i kjernen for det vern bestemmelsen gir.

Hva som ligger i begrepet «etnisitet» er imidlertid ikke like entydig. Forarbeidene er knappe, men som retningslinje kan man forholde seg til det yringskommisjonen uttrykker som «medfødte biologiske eller kulturelt nedarvede sosio-kulturelle karakteristika».⁷²

Ytringsfrihetskommisjonen fremhevet at diskriminering av særtrekk vedkommende ikke kan skjule, kan være en særlig belastende form for diskriminering. Etnisitetsbegrepet glir litt over i både hudfarge og nasjonalitets-begrepet, men av en naturlig forståelse rekker det noe videre.

I forbindelse med forslaget til ny diskrimineringslov, hvor målet blant annet var å gi et bedre og mer helhetlig grunnlag for å kunne bekjempe rasisme og diskriminering, ble det også fremsatt forslag om endringer i strl. 1902 § 135 a.⁷³ I forslaget redegjorde utvalget for hva de mente innholdet av etnisitetsbegrepet innebar. Dette ble gjort i forbindelse med diskrimineringsloven, men utvalget foreslo også endringer i den daværende § 135 a. Hensynet til harmoni og samkjøring av et effektivt diskrimineringsvern taler for at begrepet kan anses som innholdsmessig likt. Uansett kan utvalgets syn legges til grunn som en rettesnor for begrepsavklaring.

Etnisitet kan etter utvalgets syn «*beskrives med utgangspunkt i de forhold som binder folk sammen som etnisk gruppe, dvs. de forhold som er typiske for en gruppes etniske bakgrunn*». Videre fremgår det at hva som oppfattes som etnisitet vil variere fra gruppe til gruppe. Begrepet gir uttrykk for opplevde, subjektive kulturforskjeller og ikke objektive forskjeller. Til tross for begrepets subjektive karakter, vil også objektive konstaterbare forhold være elementer av etnisitetsbegrepet. Til dette blir det vist til hudfarge, religion, avstamning, kulturelle særtrekk og tradisjoner, kulturelle uttrykksformer, kunstformer og moral. Det blir også vist til slektstilhørighet, områdetilhørighet og næringstradisjoner.⁷⁴ Man ser dermed at etnisitetsbegrepet ikke er skarpt avgrenset, noe som også må holdes opp mot legalitetsprinsippet, som kan tale for at en for vid forståelse av begrepet ikke bør legges til grunn av hensyn til rettssikkerhet og forutberegnelighet.

---

⁷² Ot. Prp. Nr. 33 (2004-2005) punkt 17.1.3.2

⁷³ Ot. Prp. Nr. 33 (2004-2005) punkt 17.1.4

⁷⁴ Ot. Prp. Nr. 33 (2004-2005) s. 84.

Av ot. Prp. Nr. 33 (2004-2005) s. 88-89, er «nasjonal opprinnelse» ikke ment å omfatte statsborgerskap, men det er ment å kunne omfatte diskriminering med hensyn til fødested, landbakgrunn og sted hvor man har hatt sin oppvekst eller har sin bakgrunn fra.

6.2.2 «Religion eller livssyn»

Bokstav b) «religion eller livssyn» erstattet i 2005 det som ble kalt «trosbekjennelse». Bakgrunnen for endringen var at uttrykket «religion» ville gjøre det klart at også trosretninger hvor trosbekjennelsen har en mindre sentral plass enn i protestantismen, ville omfattes.⁷⁵ Behovet for å likestille religion med livssyn ble også fremhevet slik at sekulære livssyn omfattes av diskrimineringsforbudet. Departementet fremhevet videre at enhver form for livssyn omfattes, både religiøse, ateistiske og agnostiske.⁷⁶ Av hensyn til omfang må det imidlertid settes visse krav til hva som regnes som religion eller livssyn med tanke på utbredelse. Enhver subjektiv overbevisning om sitt eget livssyn, kan ikke være nok til et strafferettslig vern.

6.2.3 «Homofile orientering»

Bokstav c) ble tilføyd ved lov 8. mai 1981 nr. 14 som et særskilt vern mot krenkelser av homofile. I Ot. Prp. Nr. 8 (2007-2008) kapittel 10.7.4.3, gikk Menneskerettsalliansen inn for å utvide den daværende § 135 a annet ledd bokstav c), til å verne om personers seksuelle orientering generelt, og ikke bare den homofile legning, leveform eller orientering. Departementet gikk imidlertid inn for å la «orientering» erstatte de mer gammeldagse begrepene «legning» og leveform». Det ble videre fremhevet at bestemmelsen skal gi et vern for utsatte minoritetsgrupper, og et vern for alle blir lett et vern for ingen. Alternativet er dermed utformet med sikte på personer med homofil orientering.

Naturlig forstått er «homofil orientering» et videre uttrykk enn leveform og legning, men ordlyden gir ikke så mye i forhold til hva dette rommer. Vernet omfatter i prinsippet all leveform som har sammenheng med den homofile legning.⁷⁷ Slik sett vil også bifile være blant den vernede kretsen. En motsetningsslutning tilsier med andre ord at det er mange andre utsatte grupper som faller utenfor denne kretsen. Det kan også argumenteres for at homofili generelt er blitt så akseptert at det ikke lenger er i en slik sårbar gruppe som tilfellet var da lovendringen trådte i kraft, men som nevnt ville man ikke gå inn for en endring.

---

⁷⁵ Ot. Prp. Nr. 33 (2004-2005) s. 188.

⁷⁶ Ot. Prp. Nr. 33 punkt 17.1.6.4 med henvisning til punkt 10.1.8.8

⁷⁷ Ot. Prp. Nr. 29 (1980-1981) s. 15.

6.2.4 «Nedsatte funksjonsevne»

Alternativet i bokstav d, «nedsatte funksjonsevne», kom ved utarbeidelsen av forslaget til nåværende paragraf. Departementet gav uttrykk for et behov for vern om personer med nedsatt funksjonsevne, og at innarbeidelse av alternativet kunne være viktig med tanke på den alminnelige holdningsdannelse. Likebehandling og rettferdighetshensyn i forhold til andre utsatte grupper var av grunnleggende betydning for alternativet. I Ot. Prp. Nr. 8 (2007-2008) omtales uttrykket «nedsatt funksjonsevne» som både fysiske, psykiske og kognitive funksjoner. Fysiske funksjoner vil kunne være bevegelse, syns eller hørselsfunksjon. Nedsatt psykisk funksjonsevne omfatter sykdommer og tilstander som regnes som psykiske lidelser. Nedsatte kognitive funksjonsevner blir omtalt som redusert evne til mentale prosesser som for eksempel hukommelse og språk.⁷⁸

6.3 Den diskriminerende eller hatefulle ytringen

For at ytringen skal anses som «diskriminerende eller hateful» i lovens forstand, må den «true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringakt» «overfor noen» på grunnlag av de overnevnte kriteriene. At lovgiver bruker uttrykket «overfor noen» kan synes å innebære at bestemmelsen retter seg mot både enkeltpersoner og større grupper. I 2005 ble uttrykket «en person eller en gruppe av personer» erstattet med «noen», noe som skulle innebære en forenkling av lovteksten, men ingen realitetsendring.⁷⁹

Når det kommer til gjerningsbeskrivelsen kan det være vanskelig å fastlegge et klart innhold ut fra en ordlydstolkning. Eksempelvis sier ikke det å true noen på grunnlag av deres tilhørighet eller lignende noe om terskelen og alvorligheten bak trusselen, i forhold til hva som kan medføre straffeansvar. Vanskelig vil det også være å si noe konkret om det å «forhåne noen» og graden av forhånelse. De enkelte begrepene er heller ikke innholdsmessig fastsatt på noen god måte i forarbeidene. En tilnærming til gjerningsbeskrivelsen kan gjøres i det generelle, å se hen til formålet bak bestemmelsen, og den forpliktelse Norge står overfor i forhold til rasediskrimineringskonvensjonen og andre internasjonale forpliktelser.

---

⁷⁸ Ot. Prp. Nr. 8 (2007-2008) s. 343

⁷⁹ Ot. Prp. Nr. 33 (2004-2005) s. 215

Etter rasediskrimineringskonvensjonen artikkel 4 fordømmer «konvensjonspartene all propaganda ... som tar sikte å fremme eller rettferdiggjøre rasehat og rasediskriminering». Konvensjonspartene plikter i den anledning å «erklære som straffbar handling all spredning av ideer om raseoverlegenhet eller rasehat, all tilskyndelse til rasediskriminering, alle voldshandlinger eller tilskyndelse til slike handlinger mot en gruppe av personer av annen hudfarge eller etnisk opprinnelse ...».

Når konvensjonen eksempelvis bruker uttrykket «tilskyndelse til vold» og «spredning av ideer om raseoverlegenhet», sammenholdt med gjerningsbeskrivelsen i § 185 annet ledd, ledes tanken inn på trusler, oppvigleri eller oppfordringer til voldshandlinger mot enkelte eller grupper på grunn av deres egenskap av å være vernet etter bokstav a)-d). Men også det å bare «fremme hat» i seg selv, nemlig i form av ideer og tanker om raseoverlegenhet er straffbart, men det sier heller ikke mye om hvilken terskel som skal legges til grunn.

En mer praktisk tilnærming til spørsmålet om innholdet i gjerningsbeskrivelsen, er å se til praksis fra høyesterett. Det florerer ikke med saker vedrørende § 185 eller den gamle § 135 a i norske domstoler, men det foreligger et begrenset utvalg av viktige avgjørelser.

I 1997 og 2002 avsa høyesterett to avgjørelser i plenum og det synes naturlig å ta utgangspunkt i disse.⁸⁰ Begge avgjørelsene omhandler rasistiske utsagn mot jøder og innvandrere, hvor den ene omhandlet ytringer fremsatt i et partiprogram (Kjuus-saken), mens den andre omhandler en appell under en demonstrasjon av lederen i den nynazistiske gruppen Bootboys (Bootboys-saken).

I Kjuus-saken, Rt-1997 s. 1821, omtalte førstvoterende begrepene «truer, forhåner eller utsetter for hat, forfølgelse eller ringakt» som noe upresise og sammenfallende.⁸¹ Videre ble det fremhevet at dette dreide seg om «sterke karakteristikk ... og det er de grove forhold som rammes». Dette er også understreket i forarbeidene hvor det uttrykkes at det er «ytringer av kvalifisert krenkende karakter som vil bli rammet» sett opp mot ytringsfriheten.⁸²

I saken distribuerte ansvarlig leder for det politiske partiet Hvit valgallianse deres prinsippprogram til avisredaksjoner som innebar et innhold som i sterk grad diskriminerte innvandrere og adoptivbarn av fortrinnsvis annen rase eller annen kultur. Førstvoterende sluttet

---

⁸⁰ Rt-1997 s. 1821 (Kjuus-saken) og Rt-2002 s. 1618 (Bootboys-saken).

⁸¹ Rt-1997 s. 1821 på side 1826.

⁸² Ot. Prp. Nr. 29 (1980-1981) avsnitt 5.3, blir også uttalt direkte i den nevnte dom.

seg til at de alvorlige virkemidlene som partiet gikk inn for å bruke, innebar en alvorlig krenkelse av menneskeverdet til den enkelte som ble rammet. Dette var blant annet tvangssterilisering av adoptivbarn med annen rase, av mennesker i blandede parforhold og tvangsutsendelser. Det var ikke tvil om at dette var et uttrykk for sterk ringakt, samtidig som utsagnene i prinsippprogrammet muligens kunne være dekket under kriteriet «forhånelse» eller «trussel», uten at dette ble mer inngående drøftet.⁸³ Avslutningsvis uttrykte førstvoterende at programmet gjaldt ekstreme integritetskrenkelser og innebar en grov nedvurdering av en gruppes menneskeverd, noe som måtte innebære at utsagnene ble rammet av bestemmelsen. Saken endte med at den 70 år gamle mannen ble idømt 60 dager betinget fengsel og en ubetinget bot på 20 000 kr.

I den andre saken, Rt-2002 s. 1618 (Bootboys), sluttet førstvoterende seg til utsagnene om forøvelsesmåten som ble konkretisert i den første plenums-saken. Det er de grove ytringene, de kvalifiserte krenkende, som rammes. Slik sett vil utsagn «*som oppfordrer eller gir tilslutning til integritetskrenkelser, ... være av en slik karakter. Et annet moment vil være om utsagnene innebærer en grov nedvurdering av en gruppes menneskeverd*».⁸⁴ Saken omhandlet nedsettende uttalelser om innvandrere og jøder under en demonstrasjon på Askim torg av lederen i en nynazistisk gruppe. Førstvoterende mente ytringene ikke kunne tolkes som en grov integritetskrenkelse overfor jødene og de nedsettende utsagn om innvandrere, ikke atskilte seg vesentlig fra det som ofte hevdes som «tilspissende meningsytringer i innvandrings- eller kriminalpolitisk debatt».⁸⁵ I saken for lagmannsretten hadde tiltalte blitt funnet skyldig i overtredelse av strl. 1902 § 135a. Førstvoterende la en annen forståelse av utsagnene til grunn, noe som ble avgjørende for straffbarheten. Under en dissens på 11-6 avsa høyesterett en frifinnende dom for overtredelse av strl. 1902 § 135a.

Den store forskjell, og det prinsipielle spørsmålet i begge sakene var imidlertid hvordan bestemmelsen skulle forstås i forhold til ytringsfriheten. I Kjuus-kjennelsen gav førstvoterende uttrykk for denne spørsmålsstillingen ved at bestemmelsen måtte tolkes «i lys av ytringsfriheten», som medførte «at bestemmelsen må tolkes innskrenkende – med en rettsstridsreservasjon». I Bootboys nøyde førstvoterende seg med å uttrykke at «§135 a ... må uten videre anvendes med de begrensningene som følger av grunnloven § 100».

---

⁸³ Rt-1997 s. 1821 på side 1827.

⁸⁴ Rt-2002 s. 1618 på side 1624.

⁸⁵ Rt-2002 s. 1618 på side 1629.

Ut fra et metodeperspektiv, vil det ikke være enkelt å fastlegge et klart meningsinnhold av § 185 annet ledd. Ordlydens alternativer er noe sammenfallende og den eneste indikasjonen for brudd på terskelen er uttrykt i forarbeidene som «de kvalifisert krenkende uttalelser», foruten de karakteristikk høyesterett fremhever i disse dommene. Ut fra et helhetsinntrykk av de overnevnte dommene kan det synes at ordlyden i annet ledd i utgangspunktet og etter en naturlig forståelse ikke er spesielt vanskelig. Det problematiske, som også synes avgjørende for å fastslå rekkevidden av bestemmelsen er dens forhold til ytringsfriheten.

6.3.1 Forholdet til ytringsfriheten

Norge ble kritisert av rasediskrimineringskomiteen etter den siste plenumsavgjørelsen. Her kom det til uttrykk at «*The committee recommends that the State party take measures to ensure that statements such as those made by Mr. Sjolie in the course of his speech are not protected by the right to freedom of speech under Norwegian law*». ⁸⁶

Det er gjort flere endringer i ettertid som har betydning for tolkningen av daværende § 135 a og nåværende § 185. Blant annet inkorporering av rasediskrimineringskonvensjonen, jf. likestillings og diskrimineringsloven § 5, og enkelte endringer av § 135 a. Grunnloven § 100 ble også endret ved stortingsvedtak 30 september 2004. I st. meld. Nr. 26 (2003-2004) ble blant annet forholdet mellom grunnloven og rasediskrimineringskomiteens uttalelser diskutert. Her uttrykte departementet at «*en ny grunnlovsbestemmelse må gi et visst rom for å skjerpe vernet mot diskriminerende og hatefulle ytringer. Departementet mener at den avveining i forhold til ytringsfrihetens begrunnelser som Ytringsfrihetskommisjonens grunnlovsforslag anviser, gir et slikt rom*». ⁸⁷

Under stortingsbehandlingen uttrykte flertallet at det er viktig at § 135 a setter «*nødvendige grenser for kvalifiserte krenkende uttalelser som hetser minoritetene. Flertallet understreker i denne sammenheng at terskelen for hva som kan regnes som kvalifisert krenkende uttalelser i rettspraksis kan synes noe høy*». ⁸⁸

I Rt-2012 s. 546 ble straffbarhetsnormen behandlet på nytt, sett i lys av de endringer som hadde skjedd. Saken omhandlet en mann som i beruset tilstand hadde fremsatt sjikanøse

---

⁸⁶ CERD/C/67/D/30/2003

⁸⁷ St. meld. Nr. 26 (2003-2004) s. 73

⁸⁸ Innst. S. nr. 270 (2003-2004) s. 22 andre spalte.

beskyldninger overfor en dørvakt på et utested. Uttalelsene var blant annet «jævla neger», «jævla svarting» og ved å si «hvorfor tillates negre å jobbe i Norge».⁸⁹

På lik linje med Rt-2007-1807 (Vigrød-saken), som omhandlet en mann som gjennom sine uttalelser til VG hadde oppfordret eller gitt tilslutning til klare integritetskrenkelser overfor jøder og slik sett brutt strl. § 135a, tok førstvoterende utgangspunkt Kjuus- og Bootboys-saken, for deretter å uttrykke at «straffbarhetsvurderingen krever at man først tar stilling til hvor grensen for ytringsfriheten går for den type utbrudd saken gjelder»⁹⁰. Dette viser det som tidligere er fremhevet, at ytringsfrihetens rekkevidde er relativ og vil vektes forskjellig fra typetilfelle til typetilfelle.

Med utgangspunkt i forarbeidene til grunnloven § 100 og de endringer som ble foretatt vedrørende § 135 a sluttet førstvoterende seg til at det skulle legges til grunn en lavere terskel for å anvende bestemmelsen. Videre underbygget han dette synspunkt med det som i dag er forarbeidet til § 185, som den gang var etterarbeid til strl. § 135a.⁹¹ Her heter det at «*på bakgrunn av de lovendringene som nylig er gjennomført, legger departementet til grunn at utfallet av Rt-2002-1618 (Sjølie-saken) [Bootboys-saken] ville blitt et annet nå, og at avgjørelsen ikke lenger gir uttrykk for gjeldende rett på dette området. Departementet har lagt dette til grunn for lovforslaget som fremmes. Dersom det etter at denne proposisjonen blir lagt frem blir avsagt avgjørelser som tyder på at terskelen ikke er senket i tråd med det som er lagt til grunn her, vil departementet vurdere å fastslå lovendring som gjør det klart at terskelen for straff skal være lavere.*»⁹²

Når det kommer til hvilke grenser som skal gjelde tok ikke førstvoterende noe generelt standpunkt. Han nøyde seg med å si at «sjikane uten annet formål enn å nedverdige den fornærmede ut fra hans hudfarge rammes av bestemmelsen». Videre pekes det på at ren sjikane ikke har noe til felles med ytringsfrihetens kjerneverdi, og at slike ytringer nyter et beskjedent grunnlovsværn.⁹³

Til sammenligning med de to plenumsavgjørelsene, hvor uttalelsen i større grad omhandlet prinsipielle syn og meninger, i motsetning til sistnevnte sak som var ren sjikane, ser man at

---

⁸⁹ Rt-2012 s. 536 avsnitt 11.

⁹⁰ Rt-2012 s. 536 avsnitt 31

⁹¹ Rt-2012 s. 536 avsnitt 36

⁹² Ot. Prp. Nr. 8 (2007-2008) s. 249 annen spalte.

⁹³ Rt-2012 s. 536 avsnitt 38.

terskelen for å anvende § 185 vil være lavere for sistnevnte da man befinner seg lengre unna ytringsfrihetens idealer.⁹⁴

I flere avgjørelser fra de forskjellige instanser kan det nevnes eksempler på hva norske domstoler har ansett som uttalelser av kvalifisert krenkende karakter i form av å være oppfordringer eller tilslutninger til klare integritetskrenkelser, eller innebære en grov nedvurdering av en gruppes menneskeverd – som har vært de to hovedkriteriene som er blitt oppstilt for at straffebudet skal anses overtrådt.

Også i hvilken grad den fornærmede, eller den ytringen retter seg mot, er i en utsatt gruppe synes å kunne ha betydning. I Rt-2012 s. 536 ble det fremhevet at «ytringene er fremsatt i en sammenheng der yrkesutøveren er avhengig av respekt fra gjester og publikum».⁹⁵

I Vigrid-saken fremhevet førstvoterende at tiltaltes uttalelser «lest i sammenheng, vanskelig forstås på annen måte enn som en trussel om at vold og tvang kan bli benyttet», noe som ledet til at uttalelsene ble ansett som «klare integritetskrenkelser mot jøder, og at uttalelsene dermed er av en slik kvalifisert krenkende karakter at strl. § 135 a er overtrådt». Også det at tiltalte var leder, og talsmann for en aktiv organisasjon ble fremhevet, noe som gjorde uttalelsene «mer truende og skremmende enn om han utelukkende talte på egne vegne». Man ser dermed at det også legges vekt på helhetsbildet og andre faktorer som kan påvirke grovhetsgraden av det fremsatte innhold.

Et annet moment som fremgår av Vigrid-saken (og Bootboys-saken) er hvor konkret ytringen er. Det vises her til førstvoterendes uttalelse om Bootboys-saken, hvor «*det poengteres at selv om det dreide seg om nedsettende og krenkende karakteristikk, ble det ikke fremsatt trusler, og det ble heller ikke på annen måte gitt anvisning på konkrete tiltak. De [uttalelsene] kunne heller ikke tolkes som en tilslutning til jødeforfølgelse og dermed som en godkjennelse av masseutryddelsen av jødene under krigen, slik påtalemyndigheten hadde anført*».⁹⁶ Til forskjell fra Bootboys-saken, ble det fremhevet i Vigrid-saken at det var konkrete tiltak mot jødene, at disse skulle renskes ut, noe konkretiseringsmomentet bygger på.

Momentet om hvor konkret ytringen er, må også ses i sammenheng med spørsmålsstillingen om tolking av uttalte ytringer. Det er fremhevet som et moment i samtlige nevnte avgjørelser,

---

⁹⁴ Rt-2012 s. 536 avsnitt 32 og Rt-2002 s. 1618, Rt-1997 s. 1821

⁹⁵ Rt-2012 s. 536 avsnitt 38

⁹⁶ Rt-2007 s. 1807 avsnitt 44-45 og Rt-2002 s. 1618.

at det ikke skal pålegges straffeansvar ved at utsagn blir gitt et meningsinnhold «som ikke uttrykkelig var uttalt, og som heller ikke med rimelig stor grad av sikkerhet kan utledes av sammenhengen».⁹⁷ Tolking og fastleggelsen av ytringens meningsinnhold er en del av rettsanvendelsen, og som tidligere nevnt, må utgangspunktet for tolkingen være hvordan den alminnelige leser eller tilhører vil oppfatte ytringen.⁹⁸

Det kan være av betydning for tolkningen av ytringen hvordan den er fremsatt. Dersom den er fremsatt for eksempel ved en muntlig appell, vil inntrykket hos den alminnelige tilhører der og da, nemlig hvordan den fremstår i konteksten den er fremsatt. Er det snakk om skriftlige uttalelser, er det grunn til å foreta en mer reflektert tolking. I Bootboys-saken fremhever førstvoterende poenget ved at skriftlige uttalelser forutsetter «en viss tankemessig bearbeidelse hos leseren, ... mens ved en muntlig appell må temaet bli tilhørers umiddelbare forståelse av det som blir sagt».⁹⁹ Ut fra en tanke om forutsigbarhet og rettssikkerhet vil det i så måte ha betydning hvor konkret ytringen er. Det vil være lettere å fastsette meningsinnholdet i klare og entydige ytringer, og slik sett vil klarheten i ytringen både ha betydning for tolkningsprosessen av selve ytringen og om gjerningsbeskrivelsen er overtrådt.

I en ny avgjørelse fra høyesterett, HR-2018-674A, blir den nedre grensen for straffbarhet drøftet. Saken dreide seg om en mann som i påhør av flere personer hadde kalt en innvandrer fra Somalia «jævla neger». Et spørsmål i saken var hvilken betydning, og om konteksten ytringen ble fremsatt i, kunne gjøre forholdet straffri. Hendelsen foregikk på torget i Halden, hvor tiltalte hadde dyttet fornærmede. Sistnevnte kastet en bakt potet i hodet på tiltalte, noe som ledet til en utveksling av ulike ukvemsord fra begge sider. Tiltalte hadde gjentatte ganger skreket «jævla neger. Jeg skal pule mora di», mens fornærmede hadde uttrykt andre ikke-rasistiske skjellsord.¹⁰⁰

Førstvoterende gav uttrykk for at selv om det forelå omstendigheter som gjorde forholdet mindre straffverdig, kunne ikke dette gjøre ytringen straffri.¹⁰¹ Videre ble det fremhevet at «terskelen for hvilke ytringer som rammes må likevel bli høyere når fornærmede, som her, bidrar til konflikten».¹⁰² Man ser dermed at konteksten ytringen er fremsatt i, har stor

---

⁹⁷ Eksempelvis Rt-2007 s. 1807 avsnitt 45.

⁹⁸ Rt-1997 s. 1821 på side 1826.

⁹⁹ Rt-2002 s. 1618 på side 1626-1627

¹⁰⁰ HR-2018-674A avsnitt 9.

¹⁰¹ HR-2018-674A avsnitt 20.

¹⁰² HR-2018-674A avsnitt 21

betydning, men det skal mye til for at en hatefull ytring er så unnskyldelig fremsatt at det medfører straffrihet. Det ble imidlertid påpekt at handlingen lå i det nedre sjikt av bestemmelsens anvendelsesområde.¹⁰³ Anken ble deretter forkastet av en enstemmig høyesterett.

6.3.2 Særlig om symboler

Bruk av symboler er særlig nevnt i bestemmelsens første ledd annet punktum. Ordlyden ble tilføyd ved lovendring 10 januar 2003 nr. 2. Formålet med innlemmelsen av «symboler» i lovteksten var å få frem at symboler kan være en særlig form for ytring, eller det som i strl. 1902 § 135 a ble omtalt som «annen meddelelse», selv om dette kunne følge av en naturlig tolking av ordlyden.¹⁰⁴ Hvorvidt en ytring i form av symboler eller en kombinasjon av for eksempel symboler og redigerte bilder, hvor det særlig uttrykkes et meningsinnhold, må bero på om de øvrige vilkårene i § 185 er oppfylt. Det må vurderes konkret ut fra konteksten symbolene er brukt i, og i forhold til hvordan allmenheten oppfatter symbolbruken.¹⁰⁵ Eksempelvis viser forarbeidene til bruk av hakekors og hitlerhilsen, og det kan tenkes at slike symboler lett kan settes sammen med bildebruk og andre midler for å fremme et budskap, noe som er vanlige fremstillingsformer på internett.

6.4 Skyldkravet

For at vi skal kunne straffe er det et grunnvilkår at vedkommende har utvist en viss grad av skyld. Skyldbegrepet er sammensatt, men det bygger på en forutsetning om ansvar for egne handlinger og bebreidelse for valg av handlinger som overskrider et straffebud.¹⁰⁶

Utgangspunktet i norsk rett er at straffelovgivningen bare rammer de «forsettlige lovbrudd, med mindre annet er bestemt» jf. strl. § 21. Som det fremgår av § 185 første ledd, straffens den som «forsettlig eller grovt uaktsomt» setter frem en diskriminerende eller hatefull ytring. Kravet om «forsettlige» fremsettelse innebærer at vedkommende enten måtte ha ønsket å fremsette en slik ytring, eller hold det overveiende sannsynlig at ved fremsettelse av en slik ytring ville medføre overskridelse av gjerningsbeskrivelsen i § 185.

Det er i hovedsak to former for skyld, forsett jf. strl. § 22 og uaktsomhet etter strl. § 23, som må dekke alle elementene i gjerningsbeskrivelsen, jf. (dekningsprinsippet) strl. § 25. Når §

---

¹⁰³ HR-2018-674A avsnitt 21

¹⁰⁴ Ot. Prp. Nr. 109 (2001-2002) punkt 8.1.

¹⁰⁵ Ot. Prp. Nr. 109 (2001-2002) punkt 8.1

¹⁰⁶ Eskeland, Strafferett s. 274.

185 både nevner «forsettlig» og «grovt uaktsom» fremsettelse av visse type ytringer, er det klart at «grovt uaktsomt» danner den nedre grensen for bebreidelse, og det er dette som vil bli fokus her.

Ved lovendring 3. juni 2005 nr. 33 ble skyldkravet senket fra forsett til grov uaktsomhet. Departementet fremhevet at mens et krav om forsett ville innebære at «retten må ta stilling til forhold som knytter seg til den siktedes tankeprosess på gjerningstidspunktet, vil vurderingen av om den siktede har utvist grov uaktsomhet, i større utstrekning knyttes til selve handlingen». ¹⁰⁷ Dette skulle bidra til en enklere bevissituasjon, og «styrke det vern bestemmelsen tar sikte på å gi». ¹⁰⁸

Loven definerer «uaktsomhet» i § 23 første ledd hvor man er uaktsom dersom man «handler i strid med kravet til forsvarlig opptreden på et område, og som ut fra sine personlige forutsetninger kan bebreides». Uaktsomheten blir ansett som grov dersom «handlingen er svært klanderverdig og det er grunnlag for sterk bebreidelse». Sempel uaktsomhet og grov uaktsomhet bygger naturlig på tilnærmet samme vurderingsmomenter. Den store forskjellen ligger i den skjønsmessige vurderingen hvor det kreves for den grove uaktsomheten et «større avvik fra forsvarlig atferd, og en mer kvalifisert form for bebreidelse». ¹⁰⁹

Vurderingen om det foreligger et tilstrekkelig avvik fra forsvarlig atferd må ta utgangspunkt i aktsomhetsnormen som foreligger på det aktuelle området. Når det kommer til straff for diskriminerende eller hatefulle ytringer vil gjerningsbeskrivelsen danne rammene for hva som anses som en «svært klanderverdig» handling. Vurderingen skal også være objektiv, med utgangspunkt i hva en fornuftig og samvittighetsfull person ville ha gjort i en tilsvarende situasjon. ¹¹⁰ Også andre momenter kan ha betydning for hvilke krav som stilles til forsvarlig opptreden, blant annet hvilke interesser som har blitt truet eller alvorlig i handlingen. ¹¹¹

Når det kommer til den konkrete aktsomhetsnormen som gjelder for § 185, gis det uttrykk for at det skal «mye til før det foreligger grov uaktsomhet i lovens forstand». ¹¹² Dette kan ses i sammenheng med formålet om effektiviseringen av bestemmelsen, nemlig at det var vanskelig å bevise den forsettlige overtredelse i henhold til hele gjerningsbeskrivelsen. Slik

---

¹⁰⁷ Ot. Prp. Nr. 33 (2004-2005) punkt 17.1.6.5.

¹⁰⁸ Ot. Prp. Nr. 33 (2004-2005) s. 214 andre spalte.

¹⁰⁹ Ot. Prp. Nr. 90 (2003-2004) s. 427 andre spalte.

¹¹⁰ Ot. Prp. Nr. 90 (2003-2004) s. 426

¹¹¹ Ibid.

¹¹² Ot. Prp. Nr. 33 (2004-2005) punkt 17.1.6.5

sett vil det ikke nødvendigvis kreves et hatefullt motiv, eller at vedkommende ikke var klar over at han ytret seg i det offentlige rom, men at han er sterkt å bebreide for ikke å skjønne dette, eller for eksempel at ytringen ble oppfattet som hatefull eller diskriminerende.

6.5 Medvirkning

Når det kommer til medvirkningshandlinger, kan også disse være straffbare som følge av § 185. Medvirkning til straffbare handlinger er straffbart såfremt annet ikke er bestemt, jf. strl. § 15. Den nærmeste språklige forståelsen av «medvirkning» innebærer at en eller flere bistår andre ved utførelsen av en viss type handling. Medvirkningsansvaret innebærer i korte trekk at straffeansvaret utvides til også å omfatte andre handlinger som ikke nødvendigvis dekkes av den objektive gjerningsbeskrivelsen, men som etter en konkret vurdering kan belegges med straff.¹¹³ Som fremhevet i motivene til straffeloven av 2005 er behovet for medvirkningsstraff i stor grad knyttet opp mot «overtredelsens art og utforming av straffebudet», noe som må gjenspeiles i vurderingen om en handling er å anse som medvirkning. Medvirkning kan i så måte både omfatte fysiske, psykiske handlinger, og i særlige tilfeller også unnlatesehandlinger (passivitet).¹¹⁴

Vedrørende fremsettelse av hatefulle eller diskriminerende ytringer på nett, kan medvirkning ses fra forskjellige perspektiver. Man kan se de tilfeller hvor flere, sammen, fremsetter et visst budskap, hvor hver enkelt epler opp hverandre og bygger opp hverandres vilje til å fremsette et hatefullt budskap. I slike tilfeller vil det kanskje også være naturlig å se alle som hovedmenn. I en rapport om hatefulle ytringer fra 2016 blir det fremhevet studier som beskriver spenning og kjedsomhet, at enkelte avsendere av hatefulle ytringer gjør det for moro skyld, som motiverende faktorer.¹¹⁵ Slik kan det tenkes at flere sitter sammen i en spenningssøken, og straffebudet kan ramme alle sammen enten som hovedmenn eller medvirkere. Dette må igjen ses i sammenheng med det strenge beviskravet i strafferetten, og det vil være vanskelig å bevise utover enhver rimelig tvil at for eksempel det foreligger flere gjerningsmenn bak en representert brukerprofil eller lignende på internett.

Mer praktisk kan medvirkningsansvaret ramme den som formidler andres ytringer, ved deling av kommentarer, artikler eller andre former for formidling. Hvorvidt man anser slik deling som en selvstendig ytring eller som en medvirkende faktor i primærforbrytelsen, må avgjøres

---

¹¹³ Ot. Prp. Nr. 90 (2003-2004) s. 410.

¹¹⁴ Andenæs, Alminnelig strafferett 6 utg. s. 332.

¹¹⁵ Rapport 2016:17, Hatefulle ytringer på nett, s. 83.

ut fra kontekst og tolking. Det vil i så måte ikke være ulovlig å dele en hatefull artikkel eller kommentar, for selv å forsvare den undertrykte parten.

En forutsetning for at medvirkningsansvar skal inntre, er at straffbarhetsbetingelsene, på lik linje som en hovedmann, er oppfylt.¹¹⁶ Dette innebærer at videreformidling, deltakelse i form av fremsettelsen av et budskap på nett eller liknende, forutsetter at følgen eller handlingen dekkes av medvirkerens skyld.¹¹⁷

6.6 Forsøk

Forsøk på å fremsette en hatefulle eller diskriminerende ytring offentlig på nett er også forbundet med straffeansvar. Den som med «forsett om å fullbyrde en overtredelse» av § 185, og som «foretar noe som leder direkte til utføringen» straffes for forsøk, jf. strl. §§ 16 og 185. En fullbyrdet straffbar handling, kan beskrives som en sammenfatning av enkeltstående handlinger som samlet sett utgjør den objektive gjerningsbeskrivelsen. Denne kan bestå av mange forskjellige steg, og når strl. § 16 kriminaliserer handlinger som leder mot den fullbyrdede handlingen, medfører dette at straffeansvar kan inntre på et tidligere stadium. Spesielt for strl. § 185, med henblikk på ytringer fremsatt på nett, er at bestemmelsen skiller mellom det som er offentlig fremsettelse, med et lite unntak. Ytringsfriheten er meget vid i den private sfære, noe som blant annet er begrunnet i menings- og individ-dannelsen. Når man da forbinder forsøk med handlinger som foranlediger det straffbare forholdet, så er det fremsettelsen av ytringen som vil skape rammen for om det foreligger forsøk. En kan tenke seg for eksempel at man med viten og vilje har skrevet et diskriminerende eller hatefullt innlegg, men nettlinsen bryter sammen før man får publisert den, eller man opplever feil slik at man ikke får opplastet innholdet.

---

¹¹⁶ Eskeland, Strafferett, s. 204.

¹¹⁷ Ot. Prp. Nr. 90 (2003-2004) s. 411.

7 Strl. § 185 som et rettslig verktøy

Hittil har vi blant annet sett på både nasjonale og internasjonale begrensninger av betydning for anvendelsen av straffeloven § 185. Det er også gjort et forsøk på å fremstille normen på en oversiktlig måte. Man får dermed et innblikk i normens rekkevidde, men det gjenstår fortsatt å si noe om hvordan den fungerer i praksis, eller sagt på en annen måte; styrker og svakheter ved normen som et virkemiddel i arbeidet mot krenkende ytringer på nett. Selv om straffens formål og funksjoner i teorien er fremstilt på bakgrunn av psykologiske og samfunnsmessige betraktninger, på bakgrunn av et noe mangelfullt empirisk grunnlag, går det fortsatt an å ta utgangspunkt i disse for å drøfte § 185 som samfunnsmessig virkemiddel, og spesielt opp mot krenkende ytringer på nett. Drøftelsen vil i hovedsak basere seg på enkelte antagelser, men argumentasjonsverdien vil fortsatt være til stede. I den sammenheng vil spørsmålet som stilles dreie seg om de forutsetninger som bør ligge til grunn for at formålet med straffen skal kunne oppnås i størst mulig grad.

7.1 Kommunikasjonens janusansikt

Som Vilhelm Aubert fremhever i boken *Rettens sosiale funksjon*,¹¹⁸ kan kommunikasjon og formidling av lovstoff være en viktig faktor for lovens virkning. Kunngjøring av lover skjer gjennom publikasjonen *Norsk lovtidend*, men vi har også andre former for kommunikasjon av lovstoff. Domstolene, pressen, forvaltningen og private organisasjoner er alle aktører som formidler eller kan formidle gjeldende rett.

En forutsetning for forståelsen og mottakelsen av informasjonen, blir imidlertid trukket opp av normen selv. Kommunikasjon og generell opplysning av samfunnets borgere er naturligvis vanskeligere ved vage og tvetydige bestemmelser, enn ved det motsatte.

Strl. § 185 er et resultat av vår forpliktelse etter rasediskrimineringskonvensjonen. I forbindelse med utformingen av strl. 1902 § 135 a, på bakgrunn av forpliktelsen staten hadde påtatt seg, ble det uttalt i utredningen at «ordene "spredning av ideer om raseoverlegenhet eller rasehat," ... anses for ubestemt til å brukes i et straffebud».¹¹⁹ Som høyesterett har påpekt, er også strl. § 185 preget av begreper som ikke er særlig presise.¹²⁰ Grunnvilkårene for hva som anses straffbart er trukket opp av høyesterett, og bestemmelsen må stadig ses i lys av ytringsfriheten, noe som medfører at terskelen for det straffbare vil være forskjellig fra sak

---

¹¹⁸ Vilhelm Aubert, *Rettens sosiale funksjon*, kap. 5, s. 128

¹¹⁹ Ot. Prp. Nr. 48 (1969-1970) kapittel 4 A.

¹²⁰ Rt-1997 s. 1821 på s. 1826.

til sak. Dette gjør det blant annet særlig vanskelig å opplyse om nøyaktig hva som er straffbart.

Fra praksis, særlig fra Oslo tingrett de siste årene, har flere blitt domfelt for hatefulle ytringer.

¹²¹ Dette er særlig forhold hvor gjerningspersonen har gjort en grov nedvurdering av en person eller gruppes menneskeverd ved sjikanøse uttalelser. Disse forholdene ligger langt fra ytringsfrihetens kjerneverdi, og domstolene har slått hardt ned på disse typetilfellene. Denne delen av normen vil være forutsigbar og lett å formidle. Man kan også anta at sjikane ved bruk av visse karakteristikk uten noe aktverdig formål ligger som et moralsk fundament i de fleste av oss, og slik sett vil de aller fleste avstå fra slike ytringer. Uansett kan man anta at denne del av bestemmelsen i stor grad vil virke avskrekkende og allmennpreventivt.

Når man er over i, eller nærmere den politiske sfære, blir normen vanskeligere å konkretisere. I Rt-2012 s. 536, som omhandlet sjikanøse uttalelser, uttrykte førstvoterende at hans konklusjon ville vært den samme «om rettstilstanden – tersklene – hadde blitt beholdt uforandret ved den siste endringen av bestemmelsen». ¹²² Med den omtalte endringen i betraktning, som kom etter kritikk fra rasediskrimineringskomiteen etter Bootboys-saken og som lå mer i det politiske sjiktet, kan dette forstås slik at terskelen ble senket i forbindelse med ytringer som ligger nærmere ytringsfrihetens idealer enn ren sjikane. Det foreligger ingen nyere saker som utfordrer terskelen slik at grensen, etter signalene fra lovgiver kom, blir nyansert og mer synlig i slike semi-politiske saker. Vigrid-saken er det nærmeste man kommer, men det foreligger klare forskjeller fra Bootboys og Vigrid-saken, spesielt med tanke på hvordan ytringene ble tolket av høyesterett.

Forholdet til ytringsfriheten fremstår som et kompliserende element og medfører at hver og en får en vanskeligere oppgave å forutse og ta i betraktning hvor grensen går. Dette kan både tale for at borgerne opptrer mer varsomt med hva man ytrer, men det kan også medføre at man ikke vet hvilken side av terskelen man er på. Når normen kan være vanskelig å forholde seg til, vil også det å regulere atferd gjennom normen være vanskelig. Straff som et avskrekkende middel vil nødvendigvis ikke føles så avskrekkende dersom man ikke vet hvilken ytring man skal avstå fra.

---

¹²¹ Rettspraksis i Hatkrim-saker, Oslo politidistrikt, Oktober 2017 (TOSLO-2016-51378 (16-051378MED-OTIR/08 og (SAKSNUMMER 16-195705MED-OTIR/04) Dom av 25.01.2017).

¹²² Rt-2012 s. 536 avsnitt 40.

7.2 Oppdagelsesrisiko og straffeutmålingen

Oppdagelsesrisikoen er et element som særlig har blitt fremhevet i fremstillingen om straffens avskrekkende funksjon.¹²³ En ikke for fjern antakelse er nettopp tanken om en høy oppdagelsesrisiko, vil avholde individer i større grad mot en viss atferd, enn hva en lav risiko vil gjøre. Den preventive virkningen må i så måte ses i sammenheng med politiets etterforskning og oppklaring av straffesaker. Slik sett vil det være av betydning at de enkelte forhold blir anmeldt og eventuelt prøvd for domstolene.

I en rapport om hatefulle ytringer på internett,¹²⁴ fremgår en statistikk over anmeldelser av hatkriminalitet. I den forbindelse kommer det til uttrykk at det er store mørketall i anmeldelsesstatistikken. Dette er begrunnet i flere forskjellige aspekter, blant annet frykt fra reaksjon fra gjerningspersonen eller omgivelsens, manglende tillit til politiet, frykt for at saken blir bagatellisert eller et ønske om å legge alt bak seg. Det blir også gjort en antakelse om at anmeldelse av hatkriminalitet over internett ikke vil føre frem, og/eller at visse meldinger over internett ikke er forhold som kan anmeldes til politiet.¹²⁵ Det siste synspunktet har også vist seg i praksis, hvor en youtube-blogger argumenterte for en utvidet ytringsfrihet på nett, i en sivilrettslig sak om erstatning.¹²⁶ Dersom det foreligger et slikt bilde hos befolkningen, som medfører ikke-anmeldelser, eller at internett er et «ville vesten», vil det i stor grad påvirke strl. § 185, og hvilken avskrekkende effekt den er ment å ha.

Straffens størrelse kan også tenkes å ha betydning for den preventive effekt. Det vil være vanskelig å anslå hvilken og om det i noen grad vil være en forskjell dersom det foreligger nyanseforskjeller i straffeutmålingen. Det er imidlertid fremhevet i flere av sakene fra blant annet lagmannsrettene at allmennpreventive hensyn talte for en streng reaksjon ved uprovoserte rasistiske uttalelser.¹²⁷ Også fra Agder lagmannsrett, hvor en kvinne hadde grovt uaktsomt fremsatt hatefulle ytringer, uttalte retten at allmennpreventive hensyn var viktig ved straffeutmålingen.¹²⁸

---

¹²³ Bratholm, s. 125, Andenæs s. 87

¹²⁴ Rapport 2016:17 Hatefulle ytringer på internett s. 56

¹²⁵ Rapport 2016:17 Hatefulle ytringer på internett s. 57-58.

¹²⁶ TOSLO-2017-151387

¹²⁷ LB-2015-193147

¹²⁸ LA-2017-83709

7.3 Straffebudets mottakere

Som det er fremhevet i teorien, vil ikke alle personer være like mottakelig for et straffebuds preventive effekt.¹²⁹ Effekten og påvirkningen hos den enkelte har også en sammenheng med hvilken type straffebud det siktes til. At effekten anses som relativ, kommer blant annet på bakgrunn av den iboende holdningen hver enkelt har i seg, sett opp mot alvorligheten av den straffbare atferden.

Strl. § 185 regulerer forskjellige typer ytringer og det er en stor forskjell mellom de groveste krenkelser av enkeltpersoner uten annet formål enn for eksempel nedvurdering av noen som person, og den politiske grove meningsytringen som omhandler avsenderens subjektive oppfatning om for eksempel levemåte og ideologi. Av denne sondringen kan tanken lede oss inn på at bestemmelsen ikke vil virke like preventivt overfor noens grunnleggende tro/overbevisning og ideologi, enn overfor andre. Dersom en person er fullstendig overbevist om sin raseoverlegenhet, og ønsker å fremme sitt budskap, vil kanskje ikke trusselen om straff virke særlig skremmende. Det kan heller tenkes at vedkommende føler at deres ytringsfrihet blir kneblet. På den andre siden kan det være at vedkommende opptrer mer forsiktig ved utveksling av informasjon. For andre kan forholdsmessigheten mellom straff og det å fremsette en ytring, for eksempel som sjikane, være mer adekvat og slik sett oppnå en bedre preventiv virkning hos de potensielle meningsløse ytringsfremsettelsene.

I rapporten om hatefulle ytringer på internett, uttrykkes det at *«folk som skriver ekstremistiske eller hatefulle meldinger, ser ikke nødvendigvis på det de legger ut som krenkende.*

*Avsenderen kan forstå innholdet som opplysende, og hovedgrunnen til at de legge ut slik innhold, er å opplyse andre om deres gruppe eller ideologi, for å rekruttere andre til «sin» sak og for å kritisere andre».*¹³⁰ Dette underbygger poenget at straffebudet ikke vil virke like preventivt for alle.

7.4 Enkeltindividene

Det siste resonnementet ovenfor gjør seg også gjeldende for den individualpreventive effekten. At noen straffes for sine meningsytringer på internett gjør neppe noe med individets alminnelige oppfatning. Kanskje avstår personen fra å fremsette hatefulle ytringer ved senere anledninger, eller vedkommende kan forandre ytringens form og innhold, noe som får frem de

---

¹²⁹ Andenæs, Alminnelig strafferett 4. utg. s. 87

¹³⁰ Rapport 2016:17 Hatefulle ytringer på internett, s. 84.

grunnleggende poeng, men som fortsatt kan være diskriminerende eller hatefull av natur, bare ikke straffbar.

Hos den alminnelige person som i et øyeblikks svakhet har tråkket over terskelen for straffbare ytringer, vil man kunne anta at den individualpreventive virkningen fungerer noe mer optimalt.

Når det gjelder andre sider ved den individualpreventive virkningen gjør ikke den inkapasiterende effekten seg særlig gjeldende. Strafferammen etter strl. § 185 er inntil 3 år. I de fleste sakene har det ikke vært idømt spesielt lange straffer.¹³¹ Når det gjelder den forbedrende virkning kan det tenkes at straff vil kunne virke oppdragende i ettertid, sett i lys av hvilket typetilfelle man står overfor, spesielt med tanke på forskjellige typer av personer. Hvorvidt den individualpreventive virkningen slår gjennom er vanskelig å si mye om, men man kan slutte seg til at den vil virke etter sitt formål i varierende grad.

---

¹³¹ Rettspraksis i Hatkrim-saker, Oslo politidistrikt, Oktober 2017

8 Avslutning

Gjeldende rett, sammenholdt med straffens formål og de ønskede virkninger er en sammensatt problemstilling. På grunn av alle de elementer som kan ha betydning for individers atferd vil det være vanskelig å slutte seg til et konkret svar om hvordan forbudet fungerer og hvor effektiv de preventive virkningene vil være.

Dersom man holder gjeldende rett etter strl. § 185 opp mot den vide forståelsen av krenkende ytringer som ble lagt til grunn innledningsvis, vil det være nokså naturlig at bare en brøkdel av alle krenkende ytringer er å anse som hatefulle eller diskriminerende i straffelovens forstand.¹³²

Som allmennprevensjonen tilstreber, nemlig å avholde folk fra en viss type atferd, vil strl. § 185 danne et viktig skille for hva som er legitimt å publisere på internett. Signaleffekten kan virke dannende og slik sett virke forebyggende slik at folk holder seg på rett side av grensen for hva samfunnet tillater i det offentlige ordskiftet. Ytringsfriheten er det grunnleggende utgangspunkt i Norge, og slik sett må man finne seg i at nedsettende kommentarer, intoleranse og aggressive debattanter, også har sin plass i det offentlige rom.

Et annet trekk med strl. § 185 som bør fremheves er dens dynamiske karakter. I den anledning kan man stille spørsmål om hva som er bestemmende for normen, og hvem som styrer utviklingen.

Høyesterett har tydelig lagt sine premisser for hva som anses som hatefulle eller diskriminerende ytringer. Hva som anses som kvalifisert krenkende ytringer er imidlertid ikke absolutt fastsatt. Det vises til Bootboys-saken at «utsagn som oppfordrer eller gir tilslutning til integritetskrenkelser, vil kunne være av en slik karakter [kvalifisert krenkende]».¹³³

Høyesteretts varsomme tilnærming ved bruken av «vil kunne være» legger forholdene til rette for at man tar høyde for at også andre typer utsagn kan potensielt bli ansett som kvalifisert krenkende, og dermed rammes av straffeloven § 185 gitt at de øvrige vilkår er oppfylt.

Denne tilnærmingen kan også ses i sammenheng med bestemmelsens vage karakter som gjør den tilpasningsdyktig overfor de forskjellige samfunnssyn som måtte herske til enhver tid. For hva er det som er bestemmende for hvilke ytringer som blir ansett som enten en grov

---

¹³² Det tas forbehold for andre straffebud som kan ramme krenkende ytringer på nett.

¹³³ Rt.2002 s. 1618 på s. 1624

nedvurdering av menneskeverdet, eller oppfordringer til vold og integritetskrenkelser? Høyesterett sier det i grunn rett ut. Det er en alminnelige tilhørers oppfatning som er avgjørende for hvordan en ytring blir tolket, hvor både kontekst og andre momenter også kan gjøre seg gjeldende.¹³⁴ Slik sett hersker samfunnets deltakere over hva som er å bli ansett som kvalifisert krenkende ytringer i form av hatefulle eller diskriminerende utsagn. Hva som må til for at den alminnelige tilhører oppfatter en ytring på den ene eller andre måten er vanskelig å si. Som en bunnlinje må det iallfall foreligge en adekvat forståelse for de ord og uttrykk som representerer slike nedsettende karakteristikk og uttalelser bestemmelsen skal verne mot.

Et eksempel som kan fremheves er en dom¹³⁵ fra Borgarting lagmannsrett hvor en 26 år gammel mann ble dømt til betinget fengsel og en ubetinget bot på 10 000 kr for å ha uttrykt rasistiske og truende utsagn overfor en 10 år gammel gutt. Uttrykkene som ble brukt var blant annet «fuckings gookbarn» og «alle gookbarn skal dø». Det er mulig at ikke alle er kjent med uttrykket [gook], men det ble blant annet brukt som en negativ karakteristikk av amerikanske styrker under korea- og vietnam-krigene. Ordets opprinnelse kan sikkert lede oss tilbake til en annen historie, men man ser at betydningen, hvor tolkning og kontekst setter ytringer i spesielle betydninger, kan lede til nye typer karakteristikk som kan brukes til å undertrykke andre på en grov måte. Blant annet vil historiske begivenheter, samfunnets generelle oppfatning og kultur være med å styre hvilke ytringer som potensielt vil kunne bli ansett som hatefulle.

Den dynamiske karakteren kan sies å være en positiv side av strl. § 185. Men det må også fremheves at bestemmelsen har en statisk side som påvirker hvordan det strafferettslige diskrimineringsvernet etter § 185 fungerer. Diskrimineringsgrunnlagene danner rammeverket for hvem som er vernet etter bestemmelsen. Det er relativt stor forskjell mellom grunnlagene, hvor «hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse» er veldig generell, mens «homofile orientering» synes å rette seg mot en snevrere krets. Denne siden av normen tar ikke høyde for at det kan være grupperinger som kanskje i større grad kunne trengt et vern mot hatefulle og diskriminerende ytringer. Vernet er i utgangspunktet et vern for utsatte grupperinger, minoriteter i samfunnet, men man kan lett tenke seg grupperinger som faller utenfor den vernede krets.

---

¹³⁴ Rt-2012 s. 536 avsnitt 18

¹³⁵ LB-2015-193147

Kilder

Litteratur

- Aall
Aall, Jørgen, Rettsstat og menneskerettigheter, 4. utgave, Fagbokforlaget 2015.
- Andenæs (1997)
Andenæs, Johs, Alminnelig strafferett, 4. utgave Universitetsforlaget AS 1997.
- Andenæs (2016)
Andenæs, Johs, Alminnelig strafferett, 6. utgave ved Georg Fredrik Rieber-Mohn og Knut Erik Sæther, Universitetsforlaget AS 2016.
- Andenæs (1976)
Andenæs, Johs, Statsforfatningen i Norge, 4. utgave, 1976.
- Andenæs og Fliflet
Johs Andenæs og Arne Fliflet, Statsforfatningen i Norge, 10. utgave. Universitetsforlaget 2006.
- Aubert
Aubert, Vilhelm, Rettens sosiale funksjon, Universitetsforlaget 1976.

Bratholm (1980)	Bratholm, Anders, Strafferett og samfunn, Universitetsforlaget 1980.
Eskeland	Eskeland, Ståle, Strafferett, 4. utgave. Cappelen DAMM AS 2015.
Gisle	Gisle, John, Jusleksikon 4. utgave, 2 opplag, Kunnskapsforlaget ANS.
Matningsdal	Matningsdal, Magnus, Norsk lovkommentar, Straffeloven 2005 § 5. Straffelovgivningens anvendelse på handlinger i utlandet, Universitetsforlaget/kommentarutgaver.no.

Lover og konvensjoner

Lov 17. mai 1814, Kongerikets Noregs grunnlov (grl.)

Lov 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgerlig straffelov (strl. 1902)

Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)

Lov 21. mai 2005 nr. 28 om straff (strl.)

Lov 10. juni 2005 nr. 51 om norsk statsborgerskap (statsborgerloven)

Lov 16. juni 2017 nr. 51 om likestilling og forbud mot diskriminering (likestillings- og diskrimineringsloven)

Lov 27. juni 2003 nr. 57 om Norges territorialfarvann og tilstøtende sone
(territorialfarvannsloven)

International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, 7 March
1966 (Rasediskrimineringskonvensjonen)

Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 4. november
1950 (Den europeiske menneskerettskonvensjonen, EMK)

Forarbeider

Proposisjoner

Ot. Prp. Nr. 48 (1969-1970)

Ot. Prp. Nr. 29 (1980-1981)

Ot. Prp. Nr. 109 (2001-2002)

Ot. Prp. Nr. 90 (2003-2004)

Ot. Prp. Nr. 33 (2004-2005)

Ot. Prp. Nr. 8 (2007-2008)

Ot. Prp. Nr. 22 (2008-2009)

Stortingsdokumenter

St.meld. nr. 26 (2003-2004)

Innst. S. nr. 270 (2003-2004)

Innst. O. nr. 69 (2004-2005)

Norges offentlige utredninger

NOU 1983:57 Straffelovgivningen under omforming, Straffelovkomisjonens delutredning
nr. 1.

NOU 1992:23 Ny straffelov, Straffelovkomisjonens delutredning nr. 7.

NOU 1999:27 Ytringsfrihet bør finne sted.

Dommer

EMD

Case of HANDYSIDE V. THE UNITED KINGDOM, (application No. 5493/72)

Case of KOKKINAKIS V. GREECE, (application. No. 14307/88)

Case of LUKANOV V. BULGARIA (application. No. 21915/93)

Case of VON HANNOVER V. GERMANY, (application No. 59320/00)

Case of KORBELY V- HUNGARY, (application. No. 9174/02)

Høyesterett

Rt. 1929 s. 330

Rt. 1973 s. 433

Rt. 1997 s. 1821

Rt. 2002 s. 1618

Rt. 2007 s. 687

Rt. 2007 s. 1807

Rt. 2012 s. 536

HR-2018-674A

Avgjørelser fra underinstanser

LB-2015-193147

LA-2017-83709

TOSLO-2017-151387

TOSLO-2016-51378 (16-051378MED-OTIR/08)

SAKSNUMMER 16-195705MED-OTIR/04, Dom av 25.01.2017

Andre kilder

KUN-rapport 2016:1 Erfaringer med digitale krenkelser i Norge,

http://www.kun.no/uploads/7/2/2/3/72237499/digitale_krenkelser.pdf

Rapport 2016:17 Hatefulle ytringer på internett. Omfang, forebygging og juridiske grenser.

https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/2442451/Rapport_17_2016_web_03-2018.pdf?sequence=6

Rasediskrimineringskomiteens uttalelser: CERD/C/67/D/30/2003.

<https://forskning.no/filosofiske-fag-religionshistorie-juridiske-fag-psykologi-sosialantropologi-statsvitenskap/2015/01>

https://kriminalitetsforebygging.no/wp-content/uploads/2017/11/rettspraksis-i-hatkrimaker_et-utvalg-saker-fra-oslo-tingrett-20152017.pdf